

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΜΣ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: `Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες:
Συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση με τη μέθοδο PRISMA`.

Σκυριανόγλου Δημήτρης
Α.Μ. 01520823m011

Τριμελής Επιτροπή

1. Κεραμίδου Ιωάννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Επιβλέπουσα
2. Ψερίδου Αναστασία, Επίκουρος Καθηγήτρια
3. Μπαγέρη Βασιλική, Επίκουρος Καθηγήτρια

Αθήνα, Ιούνιος 2025

Copyright © Σκυριανόγλου Δημήτρης, 2025

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ
ΕΥΘΥΝΗΣ

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία, είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η Διπλωματική Εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δε μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Όνομα και Επώνυμο Συγγραφέα: Δημήτρης Σκυριανόγλου
Υπογραφή:

Ημερομηνία (Ημέρα – Μήνας – Έτος):
30/06/2025

Ευχαριστίες

Στο πλαίσιο της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις βαθιές μου ευχαριστίες προς την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου Ιωάννα Κεραμίδου για την ανεκτίμητη καθοδήγηση, την υπομονή και τη στήριξη καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις καθηγήτριες, κύρια Ψειρίδου Αναστασία και την κυρία Μπαγέρη Βασιλική, οι οποίες με τίμησαν με την συμμετοχή τους στην επιτροπή αξιολόγησης.

Η παρούσα διπλωματική εργασία είναι αφιερωμένη στην σύζυγό μου, Αγγελική, και στις κόρες μου, Αναστασία και Αλεξάνδρα, καθώς η κατανόηση, η υπομονή και η υποστήριξή τους καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου ήταν ιδιαίτερος σημαντική και πολύτιμη.

Αθήνα, Ιούνιος 2025

Περίληψη

Τα αντικρουόμενα αποτελέσματα των εμπειρικών μελετών που αφορούν την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, έχουν αποτελέσει αντικείμενο έντονου επιστημονικού διαλόγου και αμφισβήτησης. Ο διάλογος αυτός επικεντρώνεται στο κατά πόσο η παγκοσμιοποίηση λειτουργεί ως μηχανισμός σύγκλισης των εισοδημάτων ή αντιθέτως, εντείνει τις ανισότητες εντός των εθνικών οικονομιών αλλά και μεταξύ των χωρών. Η παρούσα εργασία διερευνά τη φύση και την κατεύθυνση αυτής της επίδρασης, εστιάζοντας όχι μόνο γενικά στην παγκοσμιοποίηση αλλά και στους διαφορετικούς τύπους της παγκοσμιοποίησης, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο αυτοί διαμορφώνουν τη διανομή του εισοδήματος τόσο σε ανεπτυγμένες όσο και σε αναπτυσσόμενες οικονομίες. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, πραγματοποιήθηκε συστηματική ανασκόπηση σαράντα 40 εμπειρικών μελετών, οι οποίες δημοσιεύθηκαν στη βάση δεδομένων SCOPUS κατά το διάστημα 2023–2024, ακολουθώντας το πρωτόκολλο PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses). Το πρωτόκολλο αυτό επιβάλλει μια αυστηρή διαδικασία εντοπισμού, διαλογής, αξιολόγησης καταλληλότητας και τελικής επιλογής των μελετών. Οι επιλεγμένες μελέτες περιλαμβάνουν συνολικά 194 οικονομετρικές εκτιμήσεις. Τα αποτελέσματα της ανασκόπησης αναδεικνύουν την έλλειψη συναίνεσης αναφορικά με τον συνολικό αντίκτυπο της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες. Εντούτοις, καταγράφεται σαφής διαφοροποίηση ανάλογα με το είδος της παγκοσμιοποίησης: η διεθνής εμπορική απελευθέρωση και η χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση συσχετίζονται με αύξηση των ανισοτήτων, κυρίως σε αναπτυσσόμενες και μεταβατικές οικονομίες. Αντίθετα, οι άμεσες ξένες επενδύσεις, η διεθνοποίηση της παραγωγής και οι κοινωνικο-πολιτισμικές μορφές παγκοσμιοποίησης φαίνεται ότι συνδέονται με περιορισμό των ανισοτήτων. Τα ευρήματα της μελέτης προσφέρουν πολύτιμο υλικό για την ενημέρωση και την διαμόρφωση στοχευμένων πολιτικών παρεμβάσεων, οι οποίες οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τόσο το είδος της παγκοσμιοποίησης όσο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του θεσμικού πλαισίου εκάστοτε χώρας. Τέλος, αναδεικνύεται η ανάγκη για περαιτέρω εστίαση της έρευνας στις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης σε χώρες χαμηλού εισοδήματος, οι οποίες μέχρι στιγμής φαίνεται να παραμένουν υπο-εκπροσωπούμενες στην σχετική βιβλιογραφία.

Λέξεις-κλειδιά: Παγκοσμιοποίηση; Εισοδηματικές Ανισότητες; Συστηματική Βιβλιογραφική Επισκόπηση; Μετα-ανάλυση; Μέθοδος PRISMA;

Abstract

The conflicting findings of empirical studies concerning the impact of globalization on income inequality have been the subject of intense scholarly debate and contention. This discourse focuses on whether globalization acts as a mechanism for income convergence or, conversely, exacerbates inequalities both within national economies and between countries. The present study explores the nature and direction of this impact, focusing not only on globalization in general but also on its different types, as well as the ways in which these influence income distribution in both developed and developing economies. To achieve this objective, a systematic review of forty (40) empirical studies was conducted, all published in the SCOPUS database during the period 2023–2024, following the PRISMA protocol (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses). This protocol imposes a rigorous process for identifying, screening, assessing the eligibility of, and finally selecting the studies. The selected studies include a total of 194 econometric estimates. The review's findings highlight the lack of consensus regarding the overall impact of globalization on income inequality. However, there is a clear differentiation based on the type of globalization: international trade liberalization and financial globalization are associated with rising inequalities, particularly in developing and transitional economies. In contrast, foreign direct investment, the internationalization of production, and socio-cultural forms of globalization appear to be linked to a reduction in inequalities. The study's findings offer valuable insights for informing and shaping targeted policy interventions, which should consider both the type of globalization involved and the specific institutional characteristics of each country. Finally, the need is underscored for further research focused on the effects of globalization in low-income countries, which thus far appear to be underrepresented in the relevant literature.

Keywords: Globalization; Income Inequality; Systematic Literature Review; Meta-analysis; PRISMA Methodology

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Περιεχόμενα.....	7
Ευρετήριο διαγραμμάτων	8
Ευρετήριο πινάκων	8
Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο πρώτο	12
Θεωρητικό πλαίσιο και υποθέσεις έρευνας.....	12
1.1 Το Θεώρημα Stolper-Samuelson.....	12
1.2 Η αμφισβήτηση του θεωρήματος Stolper-Samuelson.....	13
1.3 Οι υποθέσεις έρευνας της διπλωματικής εργασίας.....	16
Κεφάλαιο δεύτερο.....	17
Μεθοδολογία βιβλιογραφικής επισκόπησης και μετα ανάλυσης.....	17
2.1 Μεθοδολογία PRISMA.....	17
2.2 Η μέθοδος βιβλιογραφικής επισκόπησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.....	19
2.3 Η μέθοδος επιλογής και ανάλυσης των δεδομένων.....	23
2.4 Δείκτες Μέτρησης των Επιμέρους Μορφών Παγκοσμιοποίησης.....	24
Κεφάλαιο τρίτο.....	26
Αποτελέσματα - Ευρήματα.....	26
3.1 Οι μελέτες του δείγματος	26
3.2 Η σχέση μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και των εισοδηματικών ανισοτήτων	27
3.3 Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης ανά γεωγραφική περιοχή	29
3.4 Οι Επιπτώσεις των Τύπων της Παγκοσμιοποίησης.....	31
3.5 Επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, ανά επίπεδο εισοδήματος της χώρας.....	33
Συζήτηση	35
Συμπεράσματα	38
Προτάσεις Πολιτικής.....	39
Μελλοντικές Έρευνες.....	40
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	42
Παράρτημα.....	49

Ευρετήριο διαγραμμάτων

Διάγραμμα Δ.Ι.1: Η καμπύλη του Ελέφαντα.....	14
Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.1: Διαδικασία ταυτοποίησης, διαλογής, και επιλεξιμότητας	20

Ευρετήριο πινάκων

Πίνακας Π.ΙΙ.1: Αλυσίδα Αναζήτησης.....	19
Πίνακας Π.ΙΙ.2: Κριτήρια Ένταξης και Αποκλεισμού	21
Πίνακας Π.ΙΙ.3: Οι μελέτες του δείγματος	22
Πίνακας Π.ΙΙ.4: Αριθμός μελετών δείγματος ανά τύπο παγκοσμιοποίησης των υπό μελέτη οικονομιών	24
Πίνακας Π.ΙΙΙ.1: Πίνακας Π.ΙΙΙ.1 Η σχέση μεταξύ της Παγκοσμιοποίησης και Εισοδηματικών Ανισοτήτων.....	28
Πίνακας Π.ΙΙΙ.2: Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες ανά γεωγραφική περιοχή	30
Πίνακας Π.ΙΙΙ.3: Επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην διανομή του εισοδήματος ανά τύπο παγκοσμιοποίησης.....	32
Πίνακας Π.ΙΙΙ.4: Επίδραση της Παγκοσμιοποίησης στις Εισοδηματικές Ανισότητες ανά Επίπεδο Ανάπτυξης	34

Εισαγωγή

Παγκοσμίως, οι άνθρωποι ανησυχούν ή συνθέτουν `θεωρίες συνωμοσίας` ολοένα και περισσότερο, για το πώς η παγκοσμιοποίηση επιδρά στις εισοδηματικές ανισότητες και κατ' επέκταση στο βιοτικό τους επίπεδο και τις ατομικές τους ελευθερίες. Για να δοθεί μια απάντηση σε αυτό το ερώτημα, οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης συνολικά στις εισοδηματικές ανισότητες έχουν αποτελέσει αντικείμενο εκτενούς μελέτης. Παράλληλα, η έρευνα επικεντρώνεται στις επιπτώσεις διαφόρων διαστάσεων της παγκοσμιοποίησης στην διανομή του εισοδήματος, υπογραμμίζοντας την ανάγκη να κατανοηθεί πώς διαφορετικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης, δηλαδή η εμπορική, οικονομική, πολιτική και κοινωνική παγκοσμιοποίηση, επηρεάζουν τις ανισότητες στην παγκόσμια οικονομία ή /και στις διάφορες εθνικές οικονομίες. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, ωστόσο, τόσο οι θεωρίες όσο και οι εμπειρικές έρευνες προσφέρουν μια ποικιλία θέσεων και ευρημάτων.

Σύμφωνα με την παραδοσιακή θεωρία του Heckscher-Ohlin (1946), η απελευθέρωση του εμπορίου μπορεί να μειώσει τις ανισότητες, καθώς οι χώρες θα εξειδικεύονται σε τομείς όπου έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα. Ωστόσο, η εφαρμογή της έχει αμφισβητηθεί, καθώς υπάρχουν εμπειρικές μελέτες οι οποίες καταδεικνύουν ότι η παγκοσμιοποίηση και διάφορες διαστάσεις της έχουν οδηγήσει στην περιθωριοποίηση των φτωχών πληθυσμών σε αναπτυσσόμενες οικονομίες και ανεπτυγμένες οικονομίες έχουν επιδεινώσει την ανισότητα, ενώ σε άλλες περιπτώσεις επιβεβαιώνεται το αντίθετο. Σύμφωνα με το θεώρημα Stolper-Samuelson (1941), το οποίο εισηγείται ότι θα μειωθεί η ανισότητα εντός των αναπτυσσόμενων χωρών γιατί θα αυξηθούν τα εισοδήματα των λιγότερο αναπτυγμένων, αρκετές εμπειρικές έρευνες επιβεβαιώνουν ότι η παγκοσμιοποίηση αυξάνει τις ανισότητες ειδικά σε χώρες που δεν είναι σε θέση να ανταγωνιστούν σε παγκόσμια κλίμακα, και ότι η αύξηση του εμπορίου τελικά φαίνεται να ωφελεί κυρίως τους πιο μορφωμένους και τους πιο καλά καταρτισμένους εργαζόμενους. Ωστόσο, οι εμπειρικές παρατηρήσεις αποκαλύπτουν σημαντικές αποκλίσεις από την εν λόγω θεωρητική πρόβλεψη. Νεότερες προσεγγίσεις, όπως η «New Trade Theory» (Melitz, 2003), επισημαίνουν την εσωτερική ετερογένεια των επιχειρήσεων και τονίζουν ότι μόνο οι πιο παραγωγικές εταιρείες απολαμβάνουν τα οφέλη της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές, γεγονός που οδηγεί σε ενδοκλαδικές ανισότητες και σε αύξηση της αμοιβής εργαζομένων σε εξαγωγικούς και καινοτόμους κλάδους εις βάρος των λιγότερο ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και χαμηλά αμειβόμενων εργαζομένων (Keramidou et al., 2025). Παράλληλα, η θεσμική προσέγγιση (Acemoglu and Robinson, 2012; Rodrik, 2011) αναδεικνύει τον κρίσιμο ρόλο του θεσμικού περιβάλλοντος κάθε κράτους στην τροχιά της παγκοσμιοποίησης και των επιπτώσεών της στις ανισότητες. Σε οικονομικά συστήματα όπου υπάρχουν ισχυροί μηχανισμοί αναδιανομής του εισοδήματος και προοδευτική φορολογία, τα οφέλη της διεθνούς ενσωμάτωσης διαχέονται ευρύτερα, ενώ σε περιβάλλοντα με αδύναμους θεσμούς και περιορισμένη κρατική προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, η παγκοσμιοποίηση συμβάλλει στην περαιτέρω διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων (Keramidou et al., 2025).

Οι πρόσφατες εμπειρικές έρευνες καταλήγουν σε ανάμεικτα ευρήματα. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης διαφέρουν ανάλογα με τη χώρα, το επίπεδο ανάπτυξης και τις κυβερνητικές πολιτικές. Σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες, η παγκοσμιοποίηση έχει συχνά συνδεθεί με την αύξηση των ανισοτήτων, καθώς οι πλούσιοι επωφελούνται περισσότερο από την πρόσβαση σε διεθνείς αγορές. Αντίθετα, άλλες μελέτες βρίσκουν ότι η παγκοσμιοποίηση τόσο σε αναπτυσσόμενες όσο και αναπτυσσόμενες χώρες έχει ενίοτε οδηγήσει σε οικονομική ανάπτυξη και μείωση των ανισοτήτων, κυρίως μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας και της αύξησης των

εισοδημάτων. Παρά τις σημαντικές συμβολές μετα-αναλύσεων όπως εκείνες των Heimberger (2020), Yan and Bhaumik (2023) και Chletsos and Sintos (2022) δεν καταλήγουν σε ενοποιημένα συμπεράσματα. Οι αναλύσεις τους επικεντρώνονται κυρίως στις εμπορικές ή χρηματοπιστωτικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης, ενώ βασίζονται σε δεδομένα που προέρχονται από περιόδους προγενέστερες του 2020 (Keramidou et al., 2025).

Με στόχο να συμβάλλει σε αυτή την βιβλιογραφία, η διπλωματική εργασία διερευνά τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, διεξάγοντας μια εκτενή συστηματική βιβλιογραφική επισκόπηση και μετα-ανάλυση σχετικών άρθρων, τα οποία έχουν δημοσιευτεί στην βάση SCOPUS κατά την διετία 2023-2024. Η βιβλιογραφική επισκόπηση πραγματοποιείται εφαρμόζοντας την μέθοδο PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses), η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο οδηγιών που ενισχύουν την διαφάνεια και την εγκυρότητα των ευρημάτων και μειώνουν την μεροληψία. Συγκεκριμένα, σε ένα πρώτο στάδιο, αφού συμπληρώθηκαν τα 27 ερωτήματα που αποτελούν την δήλωση PRISMA, και κατασκευάστηκε το διάγραμμα ροής που απεικονίζει τη διαδικασία επιλογής των μελετών, δημιουργήθηκε η λίστα ελέγχου η οποία συνέβαλλε στο να συμπεριληφθούν στην παρούσα έρευνα μας όλες οι κρίσιμες εργασίες και μελέτες. Με την εφαρμογή της μεθόδου PRISMA αναγνωρίστηκαν αρχικά 1.128 άρθρα, εκ των οποίων, ως κατάλληλα ως προς το ερευνητικό ερώτημα, αξιολογήθηκαν 40 άρθρα, τα οποία μελετήθηκαν διεξοδικά. Η μελέτη των σχετικών αυτών άρθρων κατάδειξε την έλλειψη συναίνεσης μεταξύ των ερευνητών, αναφορικά με τον αντίκτυπο στην διανομή του εισοδήματος -δηλαδή εάν αυτός είναι αρνητικός, θετικός ή ουδέτερος- συνολικά της παγκοσμιοποίησης και ειδικότερα της απελευθέρωσης του εμπορίου και της χρηματοπιστωτικής παγκοσμιοποίησης. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης δεν διαφοροποιούνται ανάλογα με τον επίπεδο ανάπτυξης της χώρας, όπως θα αναμενόταν με βάση το θεώρημα Stolper-Samuelson. Τα αντιφατικά αυτά ευρήματα υπογράμμισαν την αναγκαιότητα της μετα-ανάλυσης στην οποία προέβη η διπλωματική εργασία, ενώ διαπίστωσε ότι τόσο η παγκοσμιοποίηση συνολικά, όσο και η απελευθέρωση του εμπορίου και η χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση ειδικότερα, συνδέονται θετικά με τις εισοδηματικές ανισότητες, ενώ η κοινωνική παγκοσμιοποίηση και οι άμεσες ξένες επενδύσεις (FDI) διευκολύνουν τη διάχυση του εισοδήματος σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες και συμβάλλουν στη μείωση των εισοδηματικών αποκλίσεων. Η κατανόηση των συνεπειών της παγκοσμιοποίησης στη διανομή του εισοδήματος, δύναται να βοηθήσει τις κυβερνήσεις και τους αρμόδιους φορείς στη λήψη πολιτικών αποφάσεων, ώστε να βασίζονται σε εμπειριστατωμένες και διαφοροποιημένες αναλύσεις σχετικά με τις μορφές της παγκοσμιοποίησης, αντί σε γενικές θεωρίες - όπως η παραδοσιακή θεωρία του Heckscher-Ohlin - οι οποίες ευαγγελίζονται ότι η παγκοσμιοποίηση θα οδηγήσει σε μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Η επίγνωση των μηχανισμών μέσω των οποίων η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει τις εισοδηματικές ανισότητες κρίνεται κρίσιμη, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, για τον ανασχεδιασμό οικονομικών πολιτικών και την αναπροσαρμογή των κανόνων της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης.

Η διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται το θεωρητικό υπόβαθρο και προσδιορίζονται οι υποθέσεις έρευνας της διπλωματικής εργασίας. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις κλασικές θεωρίες, όπως το υπόδειγμα Heckscher-Ohlin και το θεώρημα Stolper-Samuelson, καθώς και στις σύγχρονες εμπειρικές μελέτες που επιβεβαιώνουν ή αμφισβητούν τα πορίσματά τους. Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στην μεθοδολογική προσέγγιση της παρούσας

βιβλιογραφικής επισκόπησης και μετα-ανάλυσης. Συγκεκριμένα, περιγράφεται η διαδικασία επιλογής, αξιολόγησης και κατηγοριοποίησης των προγενέστερων μελετών σύμφωνα με το πρότυπο PRISMA, προκειμένου να διασφαλιστεί η συστηματικότητα και η εγκυρότητα της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται και συζητούνται τα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης και μετα-ανάλυσης, τόσο ως προς τη συνολική επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, όσο και ανά τύπο παγκοσμιοποίησης, γεωγραφική περιοχή και επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, και εξάγονται κρίσιμα συμπεράσματα.

Κεφάλαιο Πρώτο

Θεωρητικό πλαίσιο και υποθέσεις έρευνας

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σημαντικότερες θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στην διανομή εισοδήματος. Αναλυτικότερα καταγράφεται σύντομα το υπόδειγμα Heckscher και Ohlin (1933) και το θεώρημα Stolper-Samuelson (1941), καθώς και σύγχρονες εμπειρικές μελέτες που επιβεβαιώνουν τις προβλέψεις τους. Ακολουθούν οι κυριότερες κριτικές στην παραδοσιακή θεωρία, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην προσέγγιση γνωστή ως η καμπύλη του Ελέφαντα των Lakner and Milanovic (2016). Στόχος της θεωρητικής αυτής ανάλυσης, είναι η τεκμηρίωση των ερευνητικών υποθέσεων της διπλωματικής εργασίας.

1.1 Το Θεώρημα Stolper-Samuelson

Στις αρχές του 20ού αιώνα, το διεθνές εμπόριο αναλύθηκε από τους Heckscher και Ohlin (1933), οι οποίοι υποστήριξαν ότι οι εμπορικές ροές καθορίζονται από τις διαφορές στην αφθονία των παραγωγικών συντελεστών (εργασία, κεφάλαιο, γη) μεταξύ των χωρών. Σύμφωνα με τη θεωρία τους, κάθε χώρα εξειδικεύεται στην παραγωγή αγαθών που χρησιμοποιούν εντατικά τον άφθονο και φθηνότερο παραγωγικό συντελεστή της, ενώ εισάγει αγαθά που απαιτούν τον σπάνιο και ακριβό συντελεστή. Το μοντέλο τους έθεσε τις βάσεις για τη σύγχρονη ανάλυση του διεθνούς εμπορίου και της διανομής του εισοδήματος, ενώ αποτέλεσε τη θεωρητική θεμελίωση μεταγενέστερων προσεγγίσεων, οι οποίες επιδίωξαν να κατανοήσουν πώς το διεθνές εμπόριο επηρεάζει τις αποδοχές των συντελεστών παραγωγής.

Η πρώτη απόπειρα έγινε από τους Stolper και Samuelson (1941), οι οποίοι απέδειξαν θεωρητικά ότι η απελευθέρωση του εμπορίου ωφελεί τον άφθονο παραγωγικό συντελεστή μιας χώρας και πλήττει τον σπανιότερο. Αυτή η βασική ιδέα στη συνέχεια ελέγχθηκε από πολλές μεταγενέστερες μελέτες, που εξέτασαν αν και πώς ισχύει σε διάφορες χώρες και περιόδους. Ο Leontief (1953) ασχολήθηκε με την εφαρμογή του θεωρήματος στις Ηνωμένες Πολιτείες, αν και η ανάλυσή του κατέληξε στο γνωστό «παράδοξο Leontief», σύμφωνα με το οποίο οι ΗΠΑ, παρότι χώρα έντασης κεφαλαίου, εξήγαγε αγαθά έντασης εργασίας, ενώ παρείχε ενδείξεις σχετικά με την επίδραση του εμπορίου στις αμοιβές των παραγωγικών συντελεστών. Ο Mundell (1957) διεύρυνε τη συζήτηση, εστιάζοντας στην κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής και αποδεικνύοντας ότι το εμπόριο μπορεί να λειτουργήσει ως υποκατάστατο της διεθνούς μετανάστευσης, μια ιδέα που στηρίζει έμμεσα το θεώρημα Stolper-Samuelson. Τη δεκαετία του 1960, ο Caves (1960) πραγματοποίησε μια από τις πρώτες εμπειρικές μελέτες σχετικά με τη σχέση του εμπορίου και της δομής των μισθών, επιβεβαιώνοντας ότι οι αλλαγές στο εμπόριο επηρεάζουν σημαντικά τη διανομή εισοδήματος, όπως προέβλεπαν οι Stolper και Samuelson. Παρομοίως, ο Jones (1965) ανέλυσε τις γενικές ισορροπίες των αγορών και τις επιπτώσεις της εξειδίκευσης στις αμοιβές των συντελεστών παραγωγής, επιβεβαιώνοντας θεωρητικά το παραδοσιακό θεώρημα. Στη συνέχεια, ο Magee (1973) διερεύνησε τις επιδράσεις των στρεβλώσεων στις αγορές παραγωγικών συντελεστών, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι παρόλο που το θεώρημα Stolper-Samuelson εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τις τάσεις των μισθών, οι κυβερνητικές πολιτικές και οι αγορές εργασίας μπορούν να επηρεάσουν τις τελικές εκβάσεις. Ο Ethier (1974) συνέχισε αυτήν την ανάλυση, εφαρμόζοντας το θεώρημα σε οικονομίες με πολλαπλά αγαθά και επιβεβαιώνοντας ότι το εμπόριο

αλλάζει τη σχετική αμοιβή των συντελεστών παραγωγής, επηρεάζοντας άμεσα τις εισοδηματικές ανισότητες. Οι πρώτες αυτές μελέτες δημιούργησαν το θεωρητικό και εμπειρικό υπόβαθρο, για τη σύγχρονη ανάλυση των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες. Με την απελευθέρωση των αγορών και την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων την δεκαετία του 1990, ανατροφοδοτείται το ενδιαφέρον των ερευνητών. Σε αυτό το πλαίσιο ο Deardorff (1994) παρέχει μια εκτενή ανασκόπηση της ισχύος του θεωρήματος Stolper-Samuelson, τονίζοντας τη συνάφειά του στις σύγχρονες οικονομίες και επισημαίνοντας ότι, αν και το θεώρημα λειτουργεί καλύτερα υπό τις κλασικές παραδοχές του μοντέλου Heckscher-Ohlin, εξακολουθεί να είναι χρήσιμο ως εργαλείο κατανόησης της διανομής του εισοδήματος σε ανοιχτές οικονομίες. Παρόμοια, ο Pyne (2000) ανέλυσε τη σχέση εμπορίου και μισθολογικών ανισοτήτων μέσα από εμπειρικούς ελέγχους, και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το θεώρημα Stolper-Samuelson εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τις μακροχρόνιες τάσεις στις οικονομίες που υιοθέτησαν ανοιχτές εμπορικές πολιτικές. Οι Abrego και Edwards (2002) εφάρμοσαν επίσης το θεώρημα στη συζήτηση για το εμπόριο και τους μισθούς, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η παγκοσμιοποίηση είχε σημαντικές επιπτώσεις στη μισθολογική διαφοροποίηση, ενισχύοντας τις εισοδηματικές ανισότητες μεταξύ εργαζομένων χαμηλής και υψηλής εξειδίκευσης. Προς την ίδια κατεύθυνση ο Beaulieu (2002), ο οποίος διερεύνησε το κατά πόσο το θεώρημα Stolper-Samuelson εξηγεί τις πολιτικές στάσεις απέναντι στο εμπόριο στις Ηνωμένες Πολιτείες, επιβεβαίωσε ότι οι μισθολογικές επιπτώσεις του εμπορίου τείνουν να διαμορφώνουν πολιτικές επιλογές, καθώς οι εργαζόμενοι σε χαμηλόμισθους κλάδους συχνά υποστηρίζουν προστατευτιστικές πολιτικές για να αντισταθμίσουν τις αρνητικές συνέπειες της απελευθέρωσης του εμπορίου. Μια άλλη σχετική μελέτη από τον ίδιο συγγραφέα (Beaulieu, 2002) έδειξε ότι το θεώρημα έχει εφαρμογή τόσο στην οικονομική όσο και στην πολιτική ανάλυση, καθώς οι βιομηχανίες και οι εργαζόμενοι που πλήττονται από το ελεύθερο εμπόριο εκδηλώνουν πολιτικές τάσεις υπέρ της προστασίας των τοπικών αγορών. Ο McCulloch (2005) επανεξέταζοντας τη σχέση μεταξύ εμπορίου και πραγματικών μισθών, ισχυρίζεται ότι το θεώρημα παραμένει χρήσιμο για την κατανόηση των επιπτώσεων της εμπορικής πολιτικής, ιδιαίτερα σε χώρες με έντονες ανισότητες στην κατανομή των παραγωγικών συντελεστών. Ο Davis και ο Mishra (2007) εξετάζοντας την ιστορική εφαρμογή του θεωρήματος Stolper-Samuelson, και παρόλο που αμφισβητούν την απόλυτη ισχύ του σε όλες τις περιπτώσεις, αναγνωρίζουν ότι το θεώρημα περιγράφει σωστά τον τρόπο με τον οποίο οι αλλαγές στις διεθνείς εμπορικές συνθήκες επηρεάζουν τους μισθούς. Στη μελέτη τους υποστηρίζουν ότι σε πολλές περιπτώσεις, η θεωρητική πρόβλεψη των Stolper-Samuelson για αύξηση των μισθών των ανειδίκευτων εργαζομένων στις αναπτυσσόμενες χώρες έχει επαληθευτεί εμπειρικά, αν και ορισμένες θεσμικές και τεχνολογικές αλλαγές έχουν τροποποιήσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αντίστοιχα, οι Murthy και Kharbanda (2014) εφάρμοσαν το μοντέλο Stolper-Samuelson στην Ινδία, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η άνοδος του εμπορίου και η απελευθέρωση της οικονομίας οδήγησαν σε αύξηση των μισθών της ανειδίκευτης εργασίας, επιβεβαιώνοντας τις θεωρητικές προβλέψεις.

1.2 Η αμφισβήτηση του θεωρήματος Stolper-Samuelson

Σε αντίθεση με τα προηγούμενα ευρήματα, ένας μεγάλος αριθμός εμπειρικών μελετών χρησιμοποιώντας δεδομένα από πολλές χώρες, διαψεύδουν τις προβλέψεις των Stolper-Samuelson. Σύμφωνα με τα ευρήματά τους, τα εμπειρικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι η παγκοσμιοποίηση έχει ασύμμετρες επιδράσεις με άνισα κατανομημένα οφέλη, παρά το γεγονός ότι εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι στις

αναπτυσσόμενες χώρες κατάφεραν να ξεφύγουν από τη φτώχεια,. Στην Κίνα, ο συντελεστής Gini αυξήθηκε από 0.30 το 1990 σε πάνω από 0.47 το 2020 (Piketty et al., 2019). Παρόμοια τάση παρατηρείται στην Ινδία, όπου η οικονομική φιλελευθεροποίηση της δεκαετίας του 1990 οδήγησε σε συγκέντρωση πλούτου στα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα (Michael, 2016). Στη Βραζιλία, ενώ η ανισότητα μειώθηκε μεταξύ 2000 και 2014 λόγω κοινωνικών πολιτικών, από το 2015 και μετά αυξήθηκε ξανά, λόγω της οικονομικής κρίσης και της συγκέντρωσης πλούτου σε λίγες ελίτ (Gradin, Leibbrandt and Tarp, 2021). Μεταξύ των εμπειρικών μελετών οι οποίες αμφισβητούν το θεώρημα Stolper-Samuelson, ξεχωρίζει η μελέτη των Lakner και Milanovic (2016), η οποία αναλύοντας την εξέλιξη της παγκόσμιας διανομής του εισοδήματος μεταξύ 1988 και 2008, μια περίοδος που χαρακτηρίζεται από συνθήκες έντονης παγκοσμιοποίησης, τεχνολογικής ανάπτυξης και οικονομικής φιλελευθεροποίησης, καταδεικνύει ότι η παγκοσμιοποίηση είχε ασύμμετρες επιδράσεις οδηγώντας σε αύξηση των ανισοτήτων στις περισσότερες χώρες, τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και τις αναπτυσσόμενες. Με βάση τα ευρήματα της μελέτης, η παγκόσμια διανομή του εισοδήματος κατά την εξεταζόμενη περίοδο λαμβάνει την μορφή ενός σχήματος που μοιάζει με το σώμα ενός ελέφαντα (βλ. Διάγραμμα Δ.Ι.1).

Διάγραμμα Δ.Ι.1 Η καμπύλη του Ελέφαντα

Πηγή: Lakner και Milanovic (2016)

Όπως παρατηρείται στο ανωτέρω Διάγραμμα, στην αρχή της καμπύλης, μεταξύ του 0% και του 20%, παρατηρείται χαμηλή αύξηση των εισοδημάτων, υποδηλώνοντας ότι τα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού ωφελήθηκαν ελάχιστα από την παγκοσμιοποίηση. Στη συνέχεια, από το 20% έως το 60%, η καμπύλη κορυφώνεται, αντανakλώντας τη σημαντική αύξηση των εισοδημάτων της παγκόσμιας μεσαίας τάξης, κυρίως στις αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως η Κίνα και η Ινδία. Το 70ο με 80ο εκατοστημόριο δείχνει στασιμότητα ή ακόμα και μείωση των εισοδημάτων, υποδεικνύοντας ότι οι κατώτερες και μεσαίες τάξεις στις ανεπτυγμένες χώρες, όπως στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ευρώπη, δεν μπόρεσαν να επωφεληθούν από την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη. Τέλος, η καμπύλη ανεβαίνει απότομα στο 90ο και 100ο εκατοστημόριο, δείχνοντας ότι το ανώτερο 1% του παγκόσμιου πληθυσμού συγκέντρωσε δυσανάλογα μεγάλο μερίδιο του παγκόσμιου πλούτου. Με βάση τα ευρήματα αυτά, φαίνεται ότι η χρηματοπιστωτική και τεχνολογική συγκέντρωση επέτρεψε στο ανώτερο 1% να καρπωθεί το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής ανάπτυξης, διευρύνοντας κατά αυτό τον τρόπο τις εισοδηματικές ανισότητες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η καμπύλη του Ελέφαντα έχει μελετηθεί εμπειρικά σε αρκετές χώρες, επιβεβαιώνοντας την ανισομερή κατανομή των κερδών της παγκοσμιοποίησης. Στην Ευρώπη, η έρευνα των Kucukkaya και Bozdaglioglu (2022) αναλύοντας δεδομένα από διάφορες χώρες, βρήκε ότι η καμπύλη του Ελέφαντα εξηγεί τις ανισότητες που συνδέονται τόσο με την παγκοσμιοποίηση όσο και με τις τεχνολογικές αλλαγές. Οι συγγραφείς διαπιστώνουν ότι η ανισότητα αυξήθηκε περισσότερο στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπου η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς επέφερε άνιση κατανομή των κερδών της οικονομικής ανάπτυξης. Στην Αφρική, μελέτη των Ndem et al. (2022) εξέτασε δεδομένα από 20 χώρες και διαπίστωσε ότι οι περισσότερες δεν ωφελήθηκαν σημαντικά από την παγκοσμιοποίηση, παραμένοντας στο χαμηλό σημείο της καμπύλης. Η εισοδηματική ανάπτυξη ήταν περιορισμένη, ιδιαίτερα στις αγροτικές και περιθωριοποιημένες περιοχές, γεγονός που επιβεβαιώνει τη θεωρία ότι η παγκοσμιοποίηση δεν έχει φέρει ισόρροπη ανάπτυξη στην αφρικανική ήπειρο. Στην Ασία, και συγκεκριμένα σε χώρες όπως η Κίνα, η Ινδία και η Ινδονησία, η μελέτη του Muttaqin (2018) έδειξε ότι η εισοδηματική ανισότητα εξακολουθούσε να συμφωνεί με την καμπύλη του Ελέφαντα. Η μεσαία τάξη επωφελήθηκε σημαντικά, κυρίως λόγω της εκβιομηχάνισης και της αύξησης των μισθών στον μεταποιητικό τομέα, ενώ η ανώτερη οικονομική τάξη συγκέντρωσε μεγάλο μέρος των συνολικών κερδών. Παρομοίως, στη Λατινική Αμερική, ο Anyanwu (2016) διαπίστωσε ότι οι εισοδηματικές ανισότητες επιδεινώθηκαν λόγω της παγκοσμιοποίησης. Οι αναδιανεμητικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν σε χώρες όπως η Βραζιλία και το Μεξικό κατάφεραν προσωρινά να μειώσουν τις ανισότητες, αλλά η τάση αυτή αντιστράφηκε μετά το 2015, λόγω της οικονομικής ύφεσης και της συγκέντρωσης πλούτου σε μια ολιγάριθμη ελίτ. Στις Ηνωμένες Πολιτείες και γενικότερα στις ανεπτυγμένες οικονομίες, η μελέτη των Lakner και Milanovic (2016) έδειξε ότι οι χαμηλότερες και μεσαίες εισοδηματικές ομάδες υπέστησαν εισοδηματικές απώλειες ή στασιμότητα. Η απώλεια θέσεων εργασίας στη μεταποίηση και η συγκέντρωση κερδών στον χρηματοπιστωτικό τομέα, συνέβαλαν στη διεύρυνση των ανισοτήτων. Το ίδιο μοτίβο παρατηρήθηκε και σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, όπου η μείωση της προστασίας των εργαζομένων και η διεθνοποίηση της παραγωγής οδήγησαν σε μεγαλύτερη εισοδηματική διαφοροποίηση. Οι Pereira et al. (2020) πραγματοποίησαν μια διακρατική ανάλυση και επιβεβαίωσαν ότι η επίδραση της παγκοσμιοποίησης ποικίλλει ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης κάθε χώρας. Ενώ οι αναπτυσσόμενες οικονομίες ωφελήθηκαν από τη βελτίωση των μισθών και την άνοδο της μεσαίας τάξης, οι ανεπτυγμένες οικονομίες αντιμετώπισαν αυξημένες ανισότητες, ιδίως μεταξύ των εργαζομένων χαμηλής εξειδίκευσης και των υψηλόμισθων επαγγελματιών. Κατά άλλους ερευνητές, όπως Ashraf και Irfan (2024), η διεύρυνση της εισοδηματικής ανισότητας έχει οδηγήσει σε κοινωνική δυσαρέσκεια και άνοδο του εθνικισμού, καθώς οι πληθυσμοί που αισθάνονται ότι έχουν χάσει από την παγκοσμιοποίηση τείνουν να υποστηρίζουν πολιτικές που περιορίζουν τις διεθνείς συναλλαγές και την ελεύθερη μετακίνηση κεφαλαίων. Αντίστοιχα, ο Youvan (2025) αναλύοντας την πολιτική στροφή της Ανατολικής Γερμανίας προς τον λαϊκισμό και τον εθνικισμό, ερμηνεύει τη μεταβολή αυτή ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης ανισότητας και της αποβιομηχάνισης που συνόδευσε τη γερμανική ενοποίηση. Σύμφωνα με την έρευνά του, οι οικονομικές δυσκολίες που προέκυψαν από την απελευθέρωση των αγορών οδήγησαν σε αντιδράσεις εναντίον της παγκοσμιοποίησης, ενισχύοντας τη στήριξη σε κόμματα που προωθούν εθνικιστικές και προστατευτικές πολιτικές.

Συνοψίζοντας, η σύγχρονη εμπειρική βιβλιογραφία δεν καταλήγει σε κοινά συμπεράσματα. Εξαιτίας της απουσίας συναίνεσης, έχουν διεξαχθεί μετα-αναλύσεις από τους Heimberger (2020), Yan και Bhaumik (2023) και Chletsos και Sintos (2022).

Παρά τη σημαντική τους συμβολή, οι αναλύσεις αυτές επικεντρώνονται κυρίως στις εμπορικές ή χρηματοπιστωτικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης, χρησιμοποιώντας δεδομένα που προέρχονται από περιόδους προγενέστερες του 2020. Κατά συνέπεια αγνοούνται κρίσιμες εξελίξεις όπως η πανδημία COVID-19, οι αναταράξεις στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας, η νομισματική αστάθεια, η επιτάχυνση της ψηφιοποίησης, οι εντεινόμενες γεωπολιτικές εντάσεις και πόλεμοι των τελευταίων ετών, παράγοντες που είναι πιθανό να έχουν αναδιαμορφώσει τη σχέση μεταξύ παγκοσμιοποίησης και ανισοτήτων (Keramidou et al., 2025). Δεδομένου ότι ενδέχεται να έχουν προκύψει άνισες επιπτώσεις στις εκάστοτε χώρες, υπό την επίδραση αυτών των παραγόντων, είναι αναγκαία η βιβλιογραφική επισκόπηση των δημοσιεύσεων μετά το 2020.

1.3 Οι υποθέσεις έρευνας της διπλωματικής εργασίας

Σύμφωνα με την θεωρητική επισκόπηση που προηγήθηκε, στο επίκεντρο της συζήτησης βρίσκονται οι επιπτώσεις στην διανομή του εισοδήματος της παγκοσμιοποίησης συνολικά και αφετέρου των τύπων της, όπως της απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου, καθώς και της ελεύθερης διακίνησης του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Πέραν τούτων, στη διεθνή βιβλιογραφία δίνεται έμφαση στις συνέπειες των ξένων άμεσων επενδύσεων και της διεθνοποίησης της παραγωγής, αλλά και γενικότερα της κοινωνικής, πολιτικής ή πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης. Με βάση τα ανωτέρω, η διπλωματική εργασία διενεργεί επισκόπηση και μετα-ανάλυση της πρόσφατης βιβλιογραφίας εστιάζοντας στις έξι ακόλουθες υποθέσεις:

- H1: Η συνολική παγκοσμιοποίηση, συμπεριλαμβάνοντας δηλαδή όλες τις μορφές της παγκοσμιοποίησης σε μια ανεξάρτητη μεταβλητή, οδηγεί σε αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας στο εσωτερικό των χωρών.
- H2: Η αύξηση της εμπορικής παγκοσμιοποίησης αυξάνει τις εισοδηματικές ανισότητες.
- H3: Οι άμεσες ξένες επενδύσεις (FDI) δεν επιδεινώνουν τις εισοδηματικές ανισότητες.
- H4: Η χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση ενισχύει τη απόκλιση των εισοδημάτων μεταξύ των ομάδων με υψηλό και χαμηλό εισόδημα, και συμβάλλει στην αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας.
- H5: Η διεθνοποίηση της παραγωγής επιδρά αρνητικά στην διανομή του εισοδήματος, αυξάνοντας τις ανισότητες.
- H6: Η κοινωνική και πολιτιστική παγκοσμιοποίηση έχει θετική επίδραση στη διανομή του εισοδήματος, με συνέπεια να μειώνει τις εισοδηματικές ανισότητες.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Μεθοδολογία βιβλιογραφικής επισκόπησης και μετα-ανάλυσης

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται εκτενώς η μεθοδολογία της βιβλιογραφικής επισκόπησης και της ανάλυσης. Συγκεκριμένα, προσδιορίζεται η διαδικασία επιλογής, αξιολόγησης και ταξινόμησης των ερευνητικών μελετών σύμφωνα με τις αρχές και τα πρότυπα της μεθοδολογίας PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses). Στη συνέχεια, καταγράφεται ο τρόπος με τον οποίο η παρούσα εργασία εντόπισε και αναγνώρισε τις σύγχρονες έρευνες.

2.1 Μεθοδολογία PRISMA

Η μεθοδολογία PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) αποτελεί ένα από τα πλέον διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα για τη συστηματική, διαφανή και αναπαραγωγίμη παρουσίαση βιβλιογραφικών ανασκοπήσεων και μετα-αναλύσεων. Επινοήθηκε και συντάχθηκε ως επίλυση στις σοβαρές μεθοδολογικές και αναφορικές βιβλιογραφικές ασυνέπειες που παρατηρούνταν στις συστηματικές μελέτες, οι οποίες εφαρμόζονταν ιδιαίτερα στο χώρο της ιατρικής και της δημόσιας υγείας, μέσω σχετικών ερευνών. Η αρχική της εκδοχή δημοσιεύθηκε το 2009 από τους Moher et al. (2009), ενώ βασίστηκε στην προηγούμενη προσέγγιση QUOROM (Quality Of Reporting Of Meta-analysis), η οποία εκδόθηκε το 1999 και αποτελούσε τον αρχικό οδηγό για συστηματικές βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις και μετα-αναλύσεις. Σημαντικό συμπλήρωμα αποτέλεσε το επεξηγηματικό κείμενο των Liberati et al. (2009), το οποίο παρείχε εκτενή ερμηνεία των επιμέρους σημείων της μεθόδου. Το 2021, η μέθοδος PRISMA αναθεωρήθηκε ώστε να προσαρμοστεί στα νέα επιστημονικά δεδομένα και τεχνολογικά εργαλεία, με τη δημοσίευση της PRISMA 2020 Statement από τους Page et al. (2021).

Η μέθοδος PRISMA δεν περιορίζεται σε ένα στατιστικό ερωτηματολόγιο, αλλά αποτελεί ένα μεθοδολογικό πλαίσιο που ενσωματώνει τις αρχές της επιστημονικής διαφάνειας, ποιότητας και επαναληψιμότητας. Αρχικά σχεδιάστηκε για μελέτες που αφορούσαν κυρίως την υγειονομική έρευνα, σήμερα όμως εφαρμόζεται ευρέως σε τομείς όπως η οικονομία, η διοίκηση, η εκπαίδευση και οι κοινωνικές επιστήμες, όπου η ανάγκη για εμπειριστατωμένες ανασκοπήσεις και αποτύπωση πιο συγκεκριμένων συμπερασμάτων είναι κρίσιμη. Η μεθοδολογία PRISMA οργανώνεται σε επτά (7) βασικά στάδια, περιέχοντας μια λίστα με είκοσι επτά (27) στοιχεία ελέγχου καθώς και ένα διάγραμμα ροής 4 σταδίων, τα οποία αποτυπώνουν τη συνολική διαδικασία μιας συστηματικής ανασκόπησης και μετα-ανάλυσης (Page et al., 2021). Αναλυτικότερα, σε μια πρώτη φάση διατυπώνεται ένα σαφές, συγκεκριμένο και ερευνητικά τεκμηριωμένο ερώτημα. Συχνά χρησιμοποιείται το μοντέλο Population, Intervention, Comparison, Outcome (PICO), ή τα παραλλαγμένα σχήματα PICOS, SPIDER, κ.ά., αναλόγως του πεδίου (Moher et al., 2009). Παράλληλα, διαμορφώνεται πρωτόκολλο που περιγράφει αναλυτικά τον σκοπό, τα κριτήρια ένταξης, τη στρατηγική αναζήτησης, τη μεθοδολογία και τον σχεδιασμό σύνθεσης των δεδομένων. Η πλήρης περιγραφή τους συμβάλλει στην αναπαραγωγιμότητα της μελέτης. Η καταγραφή σε πλατφόρμες όπως το PROSPERO, ένα διεθνές μητρώο συστηματικών ανασκοπήσεων που δημιουργήθηκε από το πανεπιστήμιο της Υόρκης για το Εθνικό Ινστιτούτο Έρευνας Υγείας και Φροντίδας, προτείνεται έντονα ως ένδειξη μεθοδολογικής διαφάνειας στον

χώρο της υγείας. Πλατφόρμα που δύναται να χρησιμοποιεί σε οποιοδήποτε πεδίο επιστήμης (οικονομική κλπ) είναι η Open Science Framework (OSF), η οποία παρέχει τη δυνατότητα καταγραφής πρωτοκόλλου, σχεδίων, προσχεδίων και αναλύσεων.

Τα κριτήρια ένταξης αποτελούν το φίλτρο για την επιλογή των μελετών που θα διερευνηθούν, και πρέπει να είναι εκ των προτέρων καθορισμένα. Ενδέχεται να βασίζονται στον τύπο μελέτης, στον τύπο εγγράφου, στη γλώσσα, στην ημερομηνία δημοσίευσης, στις παραπομπές και ετεροαναφορές των δημοσιεύσεων, στη γεωγραφική περιοχή, στα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού κ.ά. (Liberati et al., 2009). Η αναζήτηση γίνεται σε διεθνώς αναγνωρισμένες πολλαπλές βάσεις δεδομένων, συναρτήσει της επιστήμης του ερευνητή, όπως η Scopus, Web of Science, PubMed, EconLit κλπ., και πρέπει να τεκμηριώνεται με σαφήνεια, με καταγραφή της στρατηγικής αναζήτησης, των λέξεων-κλειδιών, καθώς και των ημερομηνιών αναζήτησης. Η συμμετοχή εξειδικευμένων βιβλιοθηκονόμων είναι εξαιρετικά χρήσιμη στη βελτιστοποίηση της αναζήτησης (Page et al., 2021).

Η επιλογή των μελετών γίνεται σε δύο στάδια. Αρχικά με προέλεγχο των τίτλων και των περιλήψεων των ερευνών και εν συνεχεία με ανάγνωση πλήρους κειμένου. Έπειτα, ενδέχεται να συμπεριληφθούν περαιτέρω κριτήρια ένταξης ερευνών, αναλόγως το επίπεδο και το είδος διαλογής που επιθυμεί ο μελετητής της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Η διαδικασία απεικονίζεται υποχρεωτικά μέσω του PRISMA flow diagram, που παρουσιάζει με διαφάνεια και σαφήνεια τις φάσεις εντοπισμού, αποκλεισμού και τελικής συμπερίληψης των μελετών (Moher et al., 2009; Page et al., 2021). Το διάγραμμα περιλαμβάνει τέσσερις (4) φάσεις:

1. Identification (Εντοπισμός): συνολικός αριθμός εγγραφών από βάσεις δεδομένων και άλλες πηγές.
2. Screening (Προεπιλογή): αφαιρούνται διπλότυπα και γίνεται έλεγχος τίτλου και περιλήψης.
3. Eligibility (Καταλληλότητα): πλήρης ανάγνωση κειμένων και αξιολόγηση βάσει των κριτηρίων ένταξης.
4. Included (Τελική ένταξη): αριθμός και περιγραφή μελετών που περιλαμβάνονται τελικά στην ανασκόπηση ή μετα-ανάλυση.

Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα διάγραμμα το οποίο παρουσιάζει συνοπτικά τη διαδικασία που ακολουθήθηκε από τον ερευνητή. Από τον αρχικό αριθμό των μελετών που αναζητήθηκαν, μέχρι τις τελικές μελέτες που θα διατηρηθούν για την συστηματική ανασκόπηση και μετα-ανάλυση, επιδεικνύοντας τα ενδιάμεσα στάδια καθώς και τους λόγους αποκλεισμού των υπολοίπων μελετών που δεν εντάχθηκαν στην έρευνα. Συνολικά, το διάγραμμα ροής δεν λειτουργεί απλώς ως μια αναπαράσταση, αλλά συνιστά τεκμήριο επιστημονικής διαφάνειας, προσφέροντας τη δυνατότητα στον αναγνώστη να κατανοήσει και να αξιολογήσει πλήρως τον τρόπο επιλογής των μελετών που αποτελούν το τελικό δείγμα της βιβλιογραφικής επισκόπησης.

Σύμφωνα με τα πρότυπα που ορίζονται στις δημοσιεύσεις των Moher et al. (2009), Liberati et al. (2009) και Page et al. (2021), η αξιολόγηση της ποιότητας των μελετών και του κινδύνου μεροληψίας (risk of bias) αποτελεί αναπόσπαστο βήμα σε κάθε συστηματική επισκόπηση και μετα-ανάλυση. Η διαδικασία αυτή είναι απαραίτητη για να διασφαλίσει ότι τα ευρήματα των επιμέρους μελετών δεν είναι μεροληπτικά, και ότι η τελική σύνθεση των δεδομένων είναι αξιόπιστη και επιστημονικά έγκυρη. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, χρησιμοποιούνται εργαλεία όπως το Cochrane Risk of Bias Tool, ROBINS-I, ή άλλα εξειδικευμένα με το

αντικείμενο της μελέτης (Liberati et al., 2009), τα οποία παρέχουν κατευθυντήριες γραμμές για την ανίχνευση των συστηματικών σφαλμάτων που ενδέχεται να επηρεάσουν τα αποτελέσματα των μελετών και συνεπώς τη σύνθεση της επισκόπησης. Επιπλέον, προτείνεται η χρήση εργαλείων αξιολόγησης ή συνοδευτικών διαγραμμάτων που να απεικονίζουν τα αποτελέσματα της μεροληψίας εκτίμησης ανά μελέτη ή συνολικά αυτών, επιτρέποντας στον ερευνητή να κατανοήσει τη βαρύτητα καθώς και την πιθανή επίδραση κάθε επιμέρους μελέτης στο συνολικό αποτέλεσμα. Η εκάστοτε επιλογή πρέπει να είναι αιτιολογημένη, πλήρως τεκμηριωμένη και ιδανικά προκαταγεγραμμένη στο πρωτόκολλο της ανασκόπησης, ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος επιλεκτικής αναφοράς ή υποκειμενικής παρέμβασης στη διαδικασία αξιολόγησης. Συνολικά, η συστηματική εκτίμηση του κινδύνου μεροληψίας δεν αποτελεί απλώς μια τυπικά διαδικαστική απαίτηση της μεθόδου PRISMA, αλλά θεμελιώδες στοιχείο για την αξιοπιστία, εγκυρότητα και τελική αξία μιας συστηματικής βιβλιογραφικής επισκόπησης και μετα-ανάλυσης. Μετά την ανωτέρω αξιολόγηση παρουσιάζονται τα δεδομένα (μεταβλητές, πληθυσμιακά στοιχεία, μέθοδοι, αποτελέσματα) που προκύπτουν από την επισκόπηση των μελετών, και αν είναι εφικτό η σύνδεση αυτών μέσω μετα-ανάλυσης, εφόσον υπάρχουν ομοιογενή σύνολα μελετών. Σε ετερογενή περιβάλλοντα μελετών προτιμάται η ποιοτική σύνδεση, μια μέθοδος για τη σύνθεση των ευρημάτων από διαφορετικές μελέτες, ιδιαίτερα όταν δεν είναι εφικτή η πραγματοποίηση ποσοτικής μετα-ανάλυσης (π.χ. λόγω ετερογένειας στα δεδομένα, στις μεθόδους ή στους πληθυσμούς). Χρησιμοποιείται ευρέως σε κοινωνικές επιστήμες και οικονομικές επιστήμες, εκπαίδευση, πολιτικές επιστήμες κ.λπ.

2.2 Η μέθοδος βιβλιογραφικής επισκόπησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας

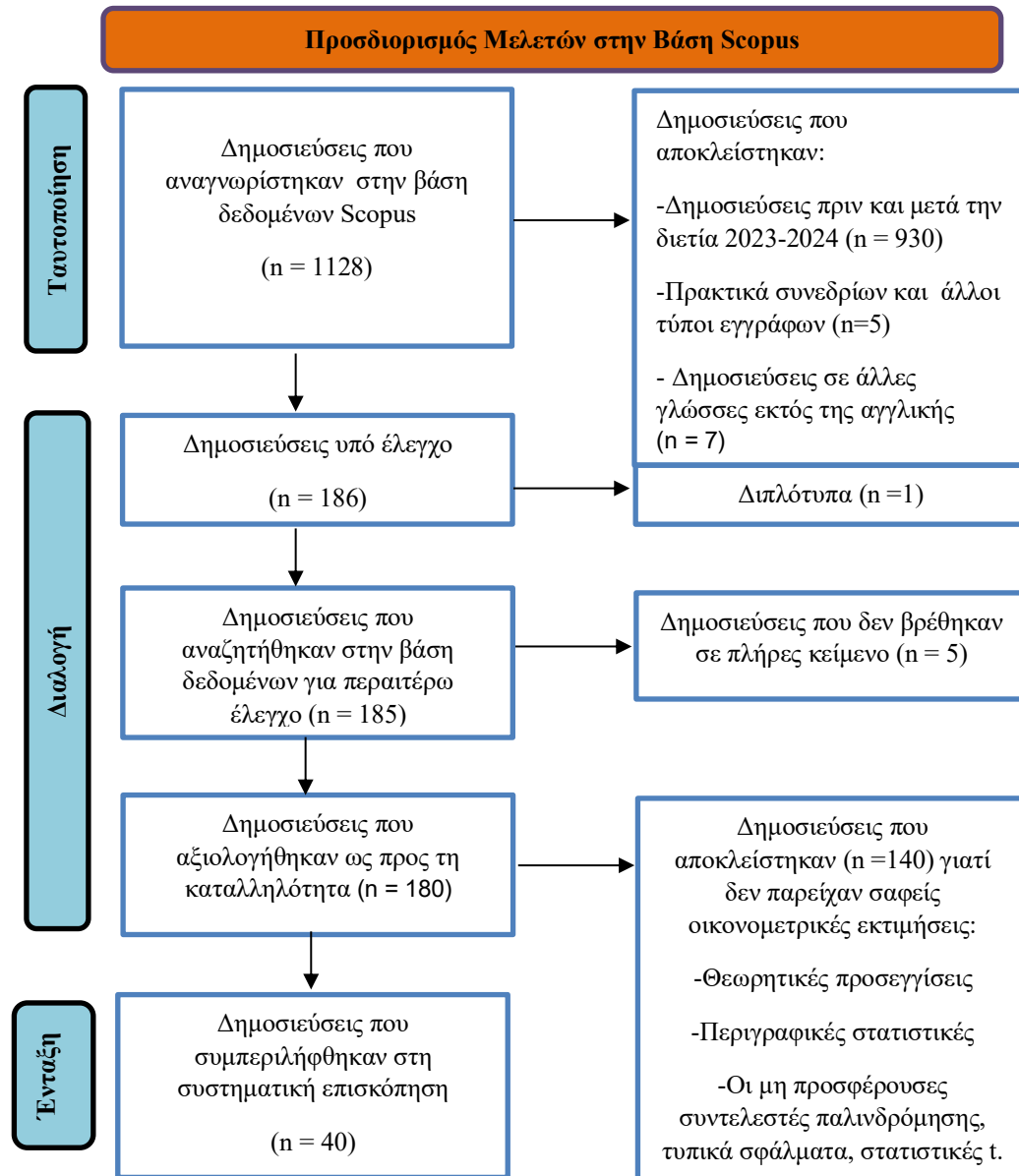
Στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε η μέθοδος PRISMA 2020. Συγκεκριμένα η αναγνώριση και η επιλογή των κατάλληλων δημοσιεύσεων πραγματοποιήθηκε ως ακολούθως: τον Ιανουάριο του 2025 διαμορφώθηκε ειδική στρατηγική αναζήτησης, η οποία στηρίχθηκε στη χρήση στοχευμένων λέξεων-κλειδιών, σχετικών τόσο με το φαινόμενο της εισοδηματικής ανισότητας όσο και με τις διάφορες διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης. Οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν περιλάμβαναν παραλλαγές των εννοιών "εισοδηματική ανισότητα" ("income inequality", "inequality of income", "income distribution", "income disparity") σε συνδυασμό με όρους σχετικούς με την "παγκοσμιοποίηση" ("globalization", "internationality", "trade liberalization", "financialization", "economic integration"). Η πλήρης διατύπωση της συμβολοσειράς αναζήτησης παρατίθεται στον Πίνακα Π.ΙΙ.1.

Πίνακας Π.ΙΙ.1. Αλυσίδα Αναζήτησης

Βάση Δεδομένων	Αλυσίδα Αναζήτησης
Scopus	TITLE-ABS-KEY (("incom* inequalit*" OR "inequalit* of incom*" OR "income* of distrib*" OR "incom* distrib*" OR "incom* disparit*") AND (globali* OR internationality OR "Trade Liberali*" OR financi* OR " economic intergration")) AND PUBYEAR > 2022 AND PUBYEAR < 2025 AND (LIMIT-TO (SRCTYPE , "j") OR LIMIT-TO (SRCTYPE , "k")) AND (LIMIT-TO (DOCTYPE , "ar") OR LIMIT-TO (DOCTYPE , "ch") OR LIMIT-TO (DOCTYPE , "re")) AND (LIMIT-TO (LANGUAGE , "English"))

Η ακριβής διαδικασία εντοπισμού, επιλογής και συμπερίληψης - ένταξης των μελετών στην παρούσα συστηματική επισκόπηση αποτυπώνεται στο Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.1. το οποίο στην στρατηγική που εφαρμόζουμε καλείται "διάγραμμα ροής PRISMA". Αρχικά, μέσω της εφαρμογής της παραπάνω αλυσίδας αναζήτησης στη βάση δεδομένων Scopus, εντοπίστηκαν χίλιες εκατό είκοσι οκτώ (1.128) δημοσιεύσεις. Από αυτές, εκατό ενενήντα οκτώ (198) είχαν δημοσιευθεί εντός του χρονικού πλαισίου της 2023–2024 που ορίσαμε.

Διάγραμμα Δ.ΙΙΙ.1 Διαδικασία ταυτοποίησης, διαλογής, και επιλεξιμότητας

Στο πρώτο στάδιο, λόγω τυπολογίας εγγράφου και γλώσσας συγγραφής, αποκλείστηκαν δώδεκα (12) δημοσιεύσεις, εκ των οποίων πέντε (5) αφορούσαν πρακτικά συνεδρίων ή εκδοτικά σημειώματα, ενώ επτά (7) ήταν σε γλώσσα διαφορετική από την αγγλική. Μετά τον αποκλεισμό αυτών των εργασιών, παρέμειναν

εκατό ογδόντα έξι (186) μελέτες για περαιτέρω αξιολόγηση, εκ των οποίων μία (1) αναγνωρίστηκε ως διπλότυπη και απορρίφθηκε. Κατόπιν, οι εκατό ογδόντα πέντε (185) εναπομείνουσες μελέτες ελέγχθηκαν περαιτέρω, ως προς την ολοκλήρωση και συμβατότητα του πλήρους κειμένου, με αποτέλεσμα πέντε (5) μελέτες να απορριφθούν λόγω αδυναμίας εξασφάλισης πλήρους πρόσβασης.

Κατά αυτό τον τρόπο, στο τελικό στάδιο αξιολόγησης εξετάστηκαν εκατό ογδόντα (180) μελέτες με βάση τα προκαθορισμένα κριτήρια ένταξης και αποκλεισμού, δηλαδή τους τίτλους, τις περιλήψεις καθώς και το κύριο περιεχόμενό τους (ανάλυση διαδικασίας στον Πίνακα Π.Π.2).

Πίνακας Π.Π. 2. Κριτήρια Ένταξης και Αποκλεισμού

Κριτήριο	Επιλεξιμότητα	Αποκλεισμός
Έτος δημοσίευσης	2023–2024	Πριν το 2023 και μετά το 2024
Γλώσσα συγγραφής	Αγγλική	Μη Αγγλική
Τύπος εγγράφου	Άρθρο, Κεφάλαιο βιβλίου, Βιβλίο, βιβλιογραφική επισκόπηση	Δημοσίευση σε πρακτικά συνεδρίου, σημειώματα κá
Τύπος Εκτιμήσεων	Οικονομετρική εκτίμηση	Περιγραφικές στατιστικές και θεωρητικές προσεγγίσεις
Συνάρτηση Εισοδηματικής Ανισότητας	Ένα μέτρο εισοδηματικής ανισότητας ως εξαρτημένη μεταβλητή και ένα μέτρο της παγκοσμιοποίησης ως ανεξάρτητη μεταβλητή	Παγκοσμιοποίηση ως εξαρτημένη μεταβλητή και ένα μέτρο της εισοδηματικής ανισότητας ως ανεξάρτητη μεταβλητή Άλλες μορφές ανισότητας ως εξαρτημένη μεταβλητή (περιφερειακή κá) και Παγκοσμιοποίηση ως ανεξάρτητη μεταβλητή
Προσφερόμενα Στατιστικά στοιχεία	Συντελεστές συσχέτισης και τυπικά σφάλματα ή στατιστικές t	Συντελεστές συσχέτισης χωρίς αναφορά σε τυπικά σφάλματα και στατιστικές t

Πέρα από τα βασικά κριτήρια ένταξης, όπως η θεματική συνάφεια με το αντικείμενο της μελέτης, η χρονική περίοδος δημοσίευσης, ο τύπος του επιστημονικού εγγράφου και η διαθεσιμότητα του πλήρους κειμένου, οι μελέτες που τελικά επιλέχθηκαν για να συμπεριληφθούν στην παρούσα επισκόπηση πληρούσαν ένα επιπλέον, πιο εξειδικευμένο κριτήριο. Συγκεκριμένα, έπρεπε να παρέχουν σαφείς και τεκμηριωμένες οικονομετρικές εκτιμήσεις, στις οποίες η εξαρτημένη μεταβλητή αφορούσε κάποιο αναγνωρισμένο μέτρο της εισοδηματικής ανισότητας. Επιπλέον, βασική προϋπόθεση ήταν να περιλαμβάνεται στη συνάρτηση τουλάχιστον ένας δείκτης ή μέτρο της παγκοσμιοποίησης ως ανεξάρτητη μεταβλητή, προκειμένου να μπορεί να εξεταστεί με επαρκή ακρίβεια η επίδρασή της στην ανισοκατανομή του εισοδήματος. Η επιλογή αυτή διασφαλίζει ότι τα ερευνητικά πορίσματα των αρθρογράφων βασίζονται σε ποσοτικά θεμελιωμένα δεδομένα, ικανά να στηρίξουν την εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων. Κατά την περαιτέρω αξιολόγηση αυτή, αποκλείστηκαν εκατόν σαράντα (140) μελέτες, οι οποίες παρείχαν είτε θεωρητικές προσεγγίσεις, είτε περιγραφικές στατιστικές χωρίς οικονομετρικές εκτιμήσεις (συντελεστές

παλινδρόμησης, τυπικά σφάλματα, στατιστικές t) και σαράντα (40) μελέτες πληρούσαν τελικώς όλα τα κριτήρια και εντάχθηκαν στη παρούσα βιβλιογραφική επισκόπηση. μας (βλ. Πίνακα Π.Π.3).

Πίνακας Π.Π.3 Οι μελέτες του δείγματος

A/A	Αριθμός Μελέτης	Ερευνητές
1	533	Kumail et al., 2023
2	688	Khatatbeh and Moosa, 2023
3	690	Kebede and Tawiah, 2023
4	752	Erkişi and Boğa, 2023
5	815	Wu et al., 2024
6	901	Mumuni and Abille, 2023
7	982	Zhang et al., 2024
8	983	Yeerken and Feng, 2024
9	987	Wang and Shen, 2024
10	998	Hoang, 2024
11	1008	Basumatary et al., 2024
12	1009	Riccio et al., 2024
13	1012	Choga et al., 2024
14	1018	Singh and Degu, 2024
15	1021	Arends-Kuenning et al., 2024
16	1040	Baçaõ et al., 2023
17	1043	Kim, 2023
18	607	Han et al., 2023
19	748	Opoku et al., 2024
20	756	Rajaguru et al., 2023
21	758	Badur et al., 2023
22	819	Tabash et al., 2024
23	991	Wei et al., 2024
24	1002	Nae et al., 2024
25	1006	Zhu and Niu, 2024
26	561	Villanthenkodath et al., 2024
27	604	Uzar, 2023
28	811	Lang and Tavares, 2024
29	813	Liu et al., 2024
30	817	Pandian, 2024
31	822	Ioannou and Wójcik, 2023
32	886	Davidescu et al., 2024
33	890	Cui and Zhuang, 2024
34	896	Roberts and Tran, 2023
35	996	Cota et al., 2024
36	1016	Barradas, 2024
37	1029	Jithin, 2024
38	1032	Öndes and Kızılgöl, 2024
39	1042	Duarte et al., 2023
40	1050	Liang and Zhang, 2023

2.3 Μέθοδος επιλογής και ανάλυσης των δεδομένων

Οι σαράντα (40) μελέτες του δείγματος μας βασίζονταν στο ακόλουθο οικονομετρικό μοντέλο της μορφής:

$$INEQ = \alpha + \beta_1 GLOBAL + \beta_z Z_z + \varepsilon \quad (1)$$

όπου το INEQ είναι ένα μέτρο της εισοδηματικής ανισότητας, το GLOBAL είναι ένα μέτρο της παγκοσμιοποίησης, το Z είναι ένα διάνυσμα άλλων επεξηγηματικών μεταβλητών, και ε είναι ο όρος σφάλματος (Keramidou et al., 2025).

Μελέτες που παρείχαν μόνο θεωρητικές προσεγγίσεις ή περιγραφικές στατιστικές, ή εργασίες που δεν προσέφεραν στατιστικά σαφή οικονομετρικά αποτελέσματα (συντελεστές παλινδρόμησης, τυπικό σφάλμα, και t στατιστικές) αποκλείστηκαν. Επιπροσθέτως, δεν συμπεριελήφθησαν οι μελέτες με αντικείμενο τον αντίκτυπο της παγκοσμιοποίησης σε άλλες μορφές ανισότητας όπως στην περιφερειακή ανισότητα (Kumail et al., 2023; Quito et al., 2022; Arestis and Phelps, 2019; Li and Coxhead, 2011; Zhu and Wan, 2012; Fukuda, 2017; Akita and Pagulayan, 2014; Duran and Erdem, 2017; Spruk, 2021; Wei, 2015; Liao and Wei, 2012; Silva et al., 2015; Kumo et al., 2018; Biswas et al., 2024; Gao et al., 2022; Boschma, 2022; Li and Wei, 2010; Hao and Wei, 2010; Wan et al., 2007; Silva, 2007; Zhang and Zhang, 2003).

Για την ποσοτική σύνθεση των εμπειρικών ευρημάτων εφαρμόστηκε η μέθοδος της μετα-ανάλυσης, με τον υπολογισμό του σταθμισμένου μέσου αποτελέσματος (weighted mean effect size). Το σταθμισμένο μέσο αποτέλεσμα προέκυψε με βάση τον τύπο:

$$\bar{X}_w = (\sum_{i=1}^k w_i x_i) / (\sum_{i=1}^k w_i) \quad (2)$$

Όπου x_i το αποτέλεσμα κάθε μελέτης και $w_i = 1/\sigma_i^2$ το αντίστροφο της διακύμανσής του. Υιοθετήθηκε στατιστικό μοντέλο Random Effects Model (DerSimonian – Laird estimator) για την ενσωμάτωση της μεταξύ των μελετών, ετερογένειας. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε με χρήση του στατιστικού λογισμικού Stata 15.

Η ετερογένεια μεταξύ των επιμέρους μελετών αξιολογήθηκε μέσω του στατιστικού δείκτη I^2 και του Q-test του Cochran, οι οποίοι μετρούν τη μεταβλητότητα των αποτελεσμάτων πέραν από αυτή που αναμένεται από τη δειγματοληπτική τυχαιότητα. Τιμές $I^2 > 50\%$ ερμηνεύονται ως ένδειξη μέτριας έως υψηλής ετερογένειας, γεγονός που καθιστά κατάλληλη τη χρήση προσέγγισης τυχαίων επιδράσεων (Random Effects Model).

Η πιθανότητα μεροληψίας δημοσίευσης (Publication Bias) εξετάστηκε οπτικά με το γραφικό εργαλείο Funnel Plot και στατιστικά με τη δοκιμή του Egger Test, για τυχόν ασυμμετρία του Funnel Plot. Η ασυμμετρία στο διάγραμμα ή αλλιώς η σημαντική τιμή στο Egger Test, υποδηλώνουν πιθανή υπερεκπροσώπηση θετικών ή σημαντικών αποτελεσμάτων στο δείγμα μελετών. Εφόσον εντοπίστηκε ενδεχόμενο μεροληψίας, εφαρμόστηκε η μέθοδος στατιστικής τεχνικής διόρθωσης Trim and Fill (Duval και Tweedie) για εκτίμηση του διορθωμένου μέσου αποτελέσματος. Ουσιαστικά, εντοπίστηκε η ασυμμετρία και αποκλείστηκαν οι μελέτες που προκαλούν μεροληψία (μικρές μελέτες με υψηλή επίδραση) και προστέθηκαν υποθετικές μη δημοσιευμένες μελέτες (καθρεφτίζοντας τις υπάρχουσες) προκειμένου να επανέλθει η συμμετρία στο funnel plot, ενώ στην συνέχεια υπολογίστηκε εκ νέου η συνολική

επίδραση. Όλες οι απαιτούμενες αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν στο λογισμικό Stata 15 με τη χρήση των εντολών metan, meta funnel, metabias and metatrim.

2.4 Δείκτες Μέτρησης των Επιμέρους Μορφών Παγκοσμιοποίησης

Για την υλοποίηση της μετα-ανάλυσης κρίθηκε απαραίτητο να ταξινομηθούν οι οικονομετρικές εκτιμήσεις των επιλεγμένων μελετών βάσει του τύπου παγκοσμιοποίησης στον οποίο αναφέρονται, καθώς και των μεταβλητών που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση κάθε διάστασης (δείκτες παγκοσμιοποίησης), στοιχεία τα οποία διακρίνονται στον Πίνακα Π.Π.4. Η τυπολογία αυτή επέτρεψε τη συγκριτική αποτίμηση των διαφορετικών επιδράσεων που ασκούν τα επιμέρους είδη παγκοσμιοποίησης στην εισοδηματική ανισότητα. Συγκεκριμένα, η βασική κατηγοριοποίηση που υιοθετήθηκε περιλαμβάνει πέντε (5) κύριες μορφές:

- Εμπορική παγκοσμιοποίηση,
- Χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση,
- Άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ),
- Διεθνοποίηση της παραγωγής,
- Κοινωνική και πολιτιστική παγκοσμιοποίηση.

Πίνακας Π.Π.4 Αριθμός μελετών δείγματος ανά τύπο παγκοσμιοποίησης

Τύπος Παγκοσμιοποίησης	Αριθμός Μελετών	Μελέτες
Εμπορική παγκοσμιοποίηση	20	533, 561, 604, 607, 748, 813, 817, 819, 822, 886, 901, 982, 987, 996, 1002, 1016, 1021, 1042, 1043, 1050
Χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση	23	561, 604, 688, 690, 752, 756, 758, 811, 819, 991, 998, 1006, 1008, 1012, 1018, 1032, 1040
Άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ)	14	561, 607, 748, 813, 819, 822, 890, 896, 901, 996, 1029, 1032, 1042, 1043
Διεθνοποίηση της παραγωγής	6	813, 983, 1009, 1029, 1042
Κοινωνική και πολιτιστική παγκοσμιοποίηση	5	815, 819, 1002
Σύνολο	68	

Για κάθε μία από αυτές τις μορφές, λήφθηκαν υπόψη μόνο οι οικονομετρικές εκτιμήσεις που στηρίζονταν σε εξειδικευμένους δείκτες, κατάλληλους για τη συγκεκριμένη διάσταση που εξετάζεται. Η επιλογή αυτή διασφαλίζει τη συγκρισιμότητα μεταξύ των μελετών, ενώ περιορίζει τον κίνδυνο μεθοδολογικής ετερογένειας που θα μπορούσε να προκύψει από τη χρήση μη συναφών ή γενικών δεικτών. Κατ' επέκταση, υπολογίζονται μονάχα οι μέσοι σταθμισμένοι συντελεστές των παλινδρομήσεων (weighted mean effect size). Στην περίπτωση της εμπορικής παγκοσμιοποίησης, περιλαμβάνονται μελέτες που χρησιμοποιούν ως δείκτη το ποσοστό των εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών επί του ΑΕΠ, ή άλλους παρεμφερείς δείκτες που αποτυπώνουν το επίπεδο εμπορικής ανοίγματος μιας οικονομίας. Η σχέση μεταξύ χρηματοπιστωτικής παγκοσμιοποίησης και εισοδηματικών ανισοτήτων, αξιολογείται κυρίως μέσω οικονομετρικών εκτιμήσεων που βασίζονται στον Δείκτη Παγκοσμιοποίησης KOF του Swiss Economic Institute, καθώς και των παραλλαγών του όπως οι:

- KOF Financial Globalization Index (KOFFiGI),
- KOFFiGI_{df} (de facto),
- KOFFiGI_{dj} (de jure),

Οι παραλλαγές αυτές μετρούν, είτε τις πραγματικές χρηματοοικονομικές ροές ή τις θεσμικές ρυθμίσεις που τις διέπουν. Συμπληρωματικά, χρησιμοποιείται και ο Economic Globalization Index (EGI), ο οποίος ενσωματώνει χρηματοπιστωτικές και λοιπές μεταβλητές της διεθνούς οικονομικής ενσωμάτωσης.

Η εκτίμηση της επίδρασης των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στις εισοδηματικές ανισότητες, βασίζεται σε μια πληθώρα μεταβλητών που καταγράφουν τις διάφορες πτυχές της διεθνούς επενδυτικής δραστηριότητας, όπως παρουσιάζονται στους σχετικούς πίνακες μελετών του Παραρτήματος¹.

Για τη διεθνοποίηση της παραγωγής και τις επιπτώσεις στις εισοδηματικές ανισότητες, χρησιμοποιούνται οικονομετρικές αναλύσεις που συμπεριλαμβάνουν δείκτες συμμετοχής των χωρών στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (Global Value Chains – GVCs)², δίνοντας έμφαση στη δομική ένταξη των εθνικών οικονομιών στα διάφορα στάδια της παγκόσμιας παραγωγικής διαδικασίας, και η οποία δύναται να είναι διακρατική.

Τέλος, συμπεριλαμβάνεται στην μετα-ανάλυση η σχέση κοινωνικής και πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης και εισοδηματικών ανισοτήτων, ενώ μετράται με οικονομετρικά μοντέλα που έχουν ως βάση μεταβλητές υπο-δείκτες του KOF Index of Globalization, όπως:

- Η κοινωνική παγκοσμιοποίηση (social globalization index),
- Η πολιτική παγκοσμιοποίηση (political globalization index),
- Η πολιτιστική παγκοσμιοποίηση (cultural globalization index),
- Η πληροφοριακή παγκοσμιοποίηση (informational globalization index).

Σε ορισμένες άλλες έρευνες, περιλαμβάνονται δείκτες όπως το ποσοστό εξαγωγών υψηλής τεχνολογίας, το οποίο χρησιμοποιείται ως ένδειξη τεχνολογικής και πολιτισμικής ενσωμάτωσης σε παγκόσμιο επίπεδο.

¹ Στην μετα-ανάλυση περιλαμβάνονται οι μελέτες οι οποίες στην οικονομετρική ανάλυση ως ανεξάρτητη μεταβλητή χρησιμοποιούν τις καθαρές εισροές ΑΞΕ (σε απόλυτες τιμές ή ως ποσοστό του ΑΕΠ), ή το συνολικό επενδυτικό απόθεμα, είτε ακόμη το λόγω των εισροών ή εκροών ΑΞΕ προς το ΑΕΠ. Επιπλέον, συμπεριλαμβάνονται μελέτες που έχουν αξιοποιήσει ως δείκτες τον λόγο μεταξύ εξερχόμενων ροών και αποθεμάτων, ή το καθαρό διεθνές επενδυτικό απόθεμα, είτε το άθροισμα ξένων περιουσιακών στοιχείων.

² Οι δείκτες αυτοί είναι η συμμετοχή στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (GVCs), τη θέση που καταλαμβάνει μια χώρα εντός της αλυσίδας παραγωγής (GVC position), δείκτες εκπατρισμού ή αναδιάταξης της παραγωγής (devshoring), καθώς και σταθμισμένα μέτρα συμμετοχής στον κατακερματισμό της παραγωγής.

Κεφάλαιο Τρίτο

Αποτελέσματα - Ευρήματα

Στο Τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης και της μετα-ανάλυσης που αφορούν τόσο την γενική επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, όσο και τις επιμέρους επιδράσεις κάθε τύπου αυτής. Αναλυτικά, στην πρώτη ενότητα παρουσιάζονται τα κύρια χαρακτηριστικά των υπό επισκόπηση μελετών. Στην δεύτερη ενότητα καταγράφονται οι μέθοδοι οικονομετρικής ανάλυσης που εφαρμόζουν, ενώ στην επόμενη τα οικονομετρικά τους αποτελέσματα. Η παρουσίαση ξεκινά με την σχέση μεταξύ παγκοσμιοποίησης και εισοδηματικών ανισοτήτων συνολικά, και εξειδικεύεται στην συνέχεια στις ακόλουθες πέντε μορφές παγκοσμιοποίησης: διεθνές εμπόριο, χρηματοπιστωτική, άμεσες ξένες επενδύσεις, διεθνοποίηση της παραγωγής, κοινωνική και πολιτισμική παγκοσμιοποίηση. Στην παρουσίαση των ευρημάτων των μελετών του δείγματος, γίνεται αναφορά στις διάφορες κατηγορίες χωρών βάσει του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και στις γεωγραφικές περιοχές. Η συζήτηση των ευρημάτων που ακολουθεί έχει ως στόχο να διακρίνει τους μηχανισμούς επίδρασης της παγκοσμιοποίησης στην διανομή του εισοδήματος

3.1 Οι μελέτες του δείγματος

Το σύνολο των σαράντα (40) εμπειρικών μελετών που τελικά εντάχθηκαν στη συστηματική επισκόπηση καλύπτει ένα ευρύ φάσμα χωρών, αντιπροσωπεύοντας διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και γεωγραφικές περιοχές. Η πλειονότητα των εκτιμήσεων που προκύπτουν από αυτές τις έρευνες (δηλαδή οι 26 από τις 58)³ εστιάζει σε κράτη μεσαίου εισοδήματος, ενώ μόλις τρεις (3) μελέτες αφορούν οικονομίες χαμηλού εισοδήματος, γεγονός που υποδεικνύει ένα σημαντικό ερευνητικό κενό και αναδεικνύει την αναγκαιότητα ενίσχυσης της εμπειρικής διερεύνησης σε αυτές τις κατηγορίες χωρών. Σχετικά περιορισμένος είναι και ο αριθμός των εργασιών (18) που εστιάζουν αποκλειστικά σε ανεπτυγμένες χώρες, ενώ ένδεκα (11) μελέτες καλύπτουν ταυτόχρονα χώρες διαφορετικών αναπτυξιακών σταδίων.

Οι οικονομετρικές τεχνικές που χρησιμοποιούν οι προγενέστερες έρευνες παρουσιάζουν σημαντική ποικιλία, αντικατοπτρίζοντας την πολυδιάστατη φύση της σχέσης μεταξύ παγκοσμιοποίησης και εισοδηματικών ανισοτήτων. Οι συχνότερες τεχνικές οικονομετρικών εκτιμήσεων είναι οι ακόλουθες:

- Γραμμική Παλινδρόμηση (OLS) για βασικές εκτιμήσεις,
- Μοντέλα Σταθερών και Τυχαίων Επιδράσεων (Fixed and Random Effects) για πίνακες δεδομένων,
- Μοντέλο ARDL (Autoregressive Distributed Lag), που επιτρέπει τη διάκριση βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων επιδράσεων,
- Τεχνικές Συνολοκλήρωσης, όπως οι DOLS και FMOLS, ιδιαίτερα σε αναλύσεις χρονολογικών σειρών.

Σε περιπτώσεις που υπάρχει πιθανότητα ενδογένειας ή αμφίδρομης αιτιότητας, χρησιμοποιούνται συχνά οι τεχνικές όπως:

- 2SLS (Two-Stage Least Squares) και
- GMM (Generalized Method of Moments).

Για την αποτίμηση της επίδρασης της παγκοσμιοποίησης σε διαφορετικά σημεία της κατανομής του εισοδήματος, εφαρμόζονται Παλινδρομήσεις Τεταρτημορίων (Panel Quantile Regression – PQR), ενώ για πιο σύνθετες, πολυμεταβλητές σχέσεις χρησιμοποιούνται Μοντέλα VAR (Vector Autoregression) και UCM (Unobserved Components Models).

³ Εκ των σαράντα μελετών προκύπτουν πενήντα οκτώ (58) οικονομετρικές εκτιμήσεις-παρατηρήσεις, οι οποίες ελήφθησαν υπόψη στην βιβλιογραφική επισκόπηση και μετανάλυση.

Η επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογικής τεχνικής κάθε φορά εξαρτάται τόσο από τη δομή των διαθέσιμων δεδομένων όσο και από τον ερευνητικό στόχο της εκάστοτε μελέτης.

3.2 Η σχέση μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και των εισοδηματικών ανισοτήτων

Η σχέση μεταξύ παγκοσμιοποίησης και εισοδηματικής ανισότητας, δεν είναι ούτε απλή ούτε μονοσήμαντη. Μπορεί να λάβει διάφορες μορφές - θετική, αρνητική, ουδέτερη ή ακόμη και μη γραμμική μορφή - ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της κάθε χώρας και τις θεσμικές της δομές, κυβερνητικές πολιτικές και διαδικασίες. Μια θετική γραμμική συσχέτιση, συνεπάγεται ότι η ένταση της παγκοσμιοποίησης σχετίζεται με διεύρυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Το ενδεχόμενο αυτό προκαλεί έντονο προβληματισμό, δεδομένου ότι η αύξηση της συγκέντρωσης του εισοδήματος ενδέχεται να περιορίσει την συνολική εγχώρια ζήτηση και να θέσει εμπόδια στην αναπτυξιακή πορεία της οικονομικής μεγέθυνσης των εγχώριων οικονομιών (Stiglitz, 2012; Milanovic, 2016).

Αντιθέτως, μία αρνητική γραμμική σχέση υποδηλώνει ότι η παγκοσμιοποίηση συντελεί στην μείωση αυτών των εισοδηματικών ανισοτήτων καθώς δρα εξισωτικά, προάγοντας τη διασπορά των ωφελειών και τη συμπίληψη ευρύτερων κοινωνικών ομάδων και οικονομικών στρωμάτων, στο όφελος της οικονομικής μεγέθυνσης. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα θεωρείται επιθυμητό, καθώς συντελεί στην τόνωση της ζήτησης, ενισχύει την οικονομική - επενδυτική σταθερότητα, καθώς και στην διεύρυνση της κοινωνικής δικαιοσύνης και συνοχής, ενώ προσφέρει τα θεμέλια για περαιτέρω βιώσιμη και συνεκτική οικονομική πρόοδο και μεγέθυνση (Bourguignon, 2017).

Όπως προκύπτει από την ανάλυση των αποτελεσμάτων που παρατίθενται στον Πίνακα Π.ΙΙΙ.1, η πλέον συχνά εμφανιζόμενη μορφή σχέσης είναι η θετική γραμμική. Συγκεκριμένα, οι περισσότερες μελέτες του δείγματος (17 από τις 40) εντοπίζουν θετική και στατιστικά σημαντική επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες. Η επίδραση αυτή καταγράφεται με μεγαλύτερη ένταση σε χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος, με πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις τις οικονομίες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Σε εθνικό επίπεδο χωρών, κράτη όπως η Κίνα, η Τουρκία και το Μεξικό εμφανίζουν σημαντική αύξηση των ανισοτήτων ως αποτέλεσμα της ενσωμάτωσής τους στις διεθνείς οικονομικές διεργασίες και διαδικασίες. Αντιθέτως, στις ανεπτυγμένες οικονομίες η εν λόγω συσχέτιση φαίνεται πιο αδύναμη, μιας και περιορισμένος αριθμός μελετών τεκμηριώνει στατιστικά σημαντική αύξηση των ανισοτήτων σε αυτές τις χώρες υψηλού εισοδήματος. Συνολικά, τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι η παγκοσμιοποίηση επιδρά εντονότερα στις εισοδηματικές ανισότητες σε οικονομίες που χαρακτηρίζονται από αυξημένο βαθμό έκθεσης στις διεθνείς αγορές, καθώς και από ασθενείς θεσμικούς μηχανισμούς κοινωνικής προστασίας και αναδιανομής.

Παρά την επικρατούσα τάση διεύρυνσης των ανισοτήτων, σε ορισμένες περιπτώσεις χωρών η παγκοσμιοποίηση φαίνεται να λειτουργεί αντίστροφα, ως συντελεστής μείωσης των εισοδηματικών ανισοτήτων. Συγκεκριμένα, οκτώ (8) από τις σαράντα (40) μελέτες, εκτιμούν μια αρνητική γραμμική σχέση μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και των εισοδηματικών ανισοτήτων (βλ. Πίνακα Π.ΙΙΙ.1). Τέτοια φαινόμενα παρατηρούνται σε επιλεγμένες αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Γκάνα, η Ινδία και η Βραζιλία, όπου η ένταξή τους στις διεθνείς αγορές συνοδεύτηκε από βελτιωμένη διανομή εισοδήματος. Επιπλέον, εξισωτικές επιδράσεις εντοπίζονται και σε ορισμένες ανεπτυγμένες οικονομίες, περιλαμβανομένων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρών της G10 (βιομηχανικά ανεπτυγμένων οικονομιών), χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και πρώην σοβιετικών κρατών. Παρόλα αυτά, σε πολλές περιπτώσεις των ανεπτυγμένων χωρών, τα εξισωτικά αποτελέσματα είναι σποραδικά και δεν συνιστούν κυρίαρχη τάση, μιας και συνήθως παρατηρείται μικρή αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων ή μη σημαντική επίδραση από τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης. Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι, υπό συγκεκριμένες θεσμικές και πολιτικές προϋποθέσεις, η παγκοσμιοποίηση δύναται να λειτουργήσει ως εργαλείο περιορισμού των ανισοτήτων.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.1 Η σχέση μεταξύ της Παγκοσμιοποίησης και Εισοδηματικών Ανισοτήτων

Σχέση	Αριθμός Μελετών	Ποσοστιαία Συμμετοχή Μελετών	Έρευνες	Σταθμισμένος Μέσος Συντελεστής Παλινδρόμησης (β)	Σταθμισμένο Τυπικό Σφάλμα (SE)	t-Statistic	p-Value (2-tailed)	Επίπεδο Σημαντικότητας	Κάτω όριο β	Πάνω όριο β
Γραμμική Θετική	17	42,5	533, 688, 690, 752, 815, 901, 982, 983, 987, 998, 1008, 1009, 1012, 1018, 1021, 1040, 1043.	0,206611155	0,00115	179,478	0,00	***	0,20401	0,20922
Γραμμική Αρνητική	8	20	607, 748, 756, 758, 819, 991, 1002, 1006.	0,618479923	0,000110	558,2	0,00	***	0,62099	0,61597
Γραμμική Ουδέτερη	14	35	561, 604, 811, 813, 817, 822, 886, 890, 896, 996, 1016, 1029, 1032, 1042.	0,007003288	0,000894321	7,830843648	0,00	***	0,00498	0,00903
Μη Γραμμική	1	2,5	1050	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a
Σύνολο	40	100		0,237124818	0,000595518	398,1822828	0,00	***	0,23578	0,23847

Σημαντικός αριθμός μελετών του δείγματος (14 από τις 40), όπως φαίνεται από τις πληροφορίες του Πίνακα Π.ΙΙΙ.1 καταλήγουν σε ουδέτερο αποτέλεσμα, δηλαδή δεν εντοπίζουν στατιστικά σημαντική επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες. Η εκτίμηση αυτή αφορά, τόσο χώρες υψηλού εισοδήματος όσο και αναδύομενες οικονομίες μεσαίου εισοδήματος. Στην πρώτη κατηγορία, περιλαμβάνονται ευρωπαϊκές χώρες, όπως επισημαίνεται στις μελέτες των Barradas (2024), Cota et al. (2024), Pandian (2024) και Duarte et al. (2023). Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι δέκα νέες βιομηχανικές χώρες (NICs), σύμφωνα με τους Öndes και Kızılgöl (2024), καθώς και τα κράτη-μέλη των BRICS, σύμφωνα με τον Uzar (2023). Η ουδετερότητα αυτών των επιδράσεων αναδεικνύει τον περιορισμένο ερμηνευτικό ρόλο της παραδοσιακής θεωρίας Stolper-Samuelson, καθώς φαίνεται ότι η απλή διάρθρωση της αγοράς εργασίας δεν αρκεί για να εξηγήσει την εξέλιξη των ανισοτήτων. Αντιθέτως, φαίνεται ότι σε πολλές περιπτώσεις οι θεσμοί, οι κοινωνικές πολιτικές και οι μηχανισμοί αναδιανομής διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο, με αποτέλεσμα να μετριαζονται οι ενδεχομένως αρνητικές συνέπειες της διεθνούς ενσωμάτωσης στην κατανομή του εισοδήματος. Ουσιαστικά, η ύπαρξη του δημοσιονομικού παρεμβατισμού, εν αντιθέσει της φιλελεύθερης οικονομικής θεωρίας, έχει την δυνατότητα να διορθώνει τις στρεβλώσεις που δημιουργούνται στην αναδιανομή εισοδήματος και κατ' επέκταση στις εισοδηματικές ανισότητες.

Τέλος θα πρέπει να σημειωθεί ότι μόλις μία (1) μελέτη (Liang and Zhang, 2023) επιβεβαιώθηκε η μη γραμμική συσχέτιση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, κάτι που σημαίνει ότι η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες δεν είναι απλή ή σταθερή (όπως σε μια ευθεία γραμμή), αλλά εξαρτάται από το επίπεδο ή το στάδιο της παγκοσμιοποίησης, ή από άλλους παράγοντες

3.3 Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης ανά γεωγραφική περιοχή

Η ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων ανά γεωγραφική περιοχή, αναδεικνύει έντονες διαφοροποιήσεις ως προς την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες (βλ. Πίνακα Π.ΙΙΙ.2). Συγκεκριμένα, στις περισσότερες περιοχές του κόσμου η επίδραση εμφανίζεται θετική και στατιστικά σημαντική, γεγονός που υποδηλώνει ότι η διεθνοποίηση της οικονομίας συνδέεται με αύξηση των ανισοτήτων. Στην Ευρώπη (συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας), ο σταθμισμένος μέσος συντελεστής παλινδρόμησης ($\beta = 0,0261$) είναι θετικός και στατιστικά σημαντικός ($p < 0,01$), με υψηλό t-Statistic (4,55), γεγονός που καταδεικνύει την ενίσχυση των ανισοτήτων σε συνθήκες περιορισμένων αναδιανεμητικών μηχανισμών και ανισόμετρης ένταξης στις αγορές.

Παρόμοια εικόνα παρατηρείται και στην Λατινική Αμερική, όπου ο δείκτης ($\beta = 0,0233$) είναι επίσης υψηλός και σημαντικός, γεγονός που επιβεβαιώνει τη συστηματική συσχέτιση παγκοσμιοποίησης και ανισοτήτων στην περιοχή. Αντίστοιχα, στην Αφρική και τις Ηνωμένες Πολιτείες, η θετική και στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($\beta = 0,0153$ και $\beta = 0,017$ αντίστοιχα) υποδεικνύει ότι η διεθνοποίηση ευνοεί δυσανάλογα τις οικονομικές ελίτ, και επιδεινώνει τις διακρίσεις σε αγορές εργασίας με αδύναμες θεσμικές άμυνες. Η Ασία, αν και εμφανίζει πιο μέτριο δείκτη ($\beta = 0,0107$), παρουσιάζει και αυτή στατιστικά σημαντική επίδραση, στοιχείο που αποδίδεται στην ετερογένεια των οικονομιών της περιοχής και στις διαφοροποιήσεις στην ένταξη στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση των "μικτών γεωγραφικών περιοχών", όπου ο μέσος συντελεστής είναι αρνητικός ($\beta = -0,0020$) και ιδιαίτερα στατιστικά σημαντικός, γεγονός που ενδεχομένως σχετίζεται με μεθοδολογικές διαφοροποιήσεις στις μελέτες ή με το γεγονός ότι συνδυάζονται περιοχές με διαφορετική θεσμική και οικονομική δυναμική, οδηγώντας σε εξισορρόπηση των αντίθετων επιδράσεων. Αξιοσημείωτο είναι ότι, παρά τις έντονες θετικές επιδράσεις σε επί μέρους περιοχές, ο συνολικός σταθμισμένος μέσος συντελεστής για το σύνολο των 51 μελετών ($\beta = 0,0113$) δεν εμφανίζεται στατιστικά σημαντικός ($p = 0,2148$).

Πίνακας Π.ΙΙΙ 2 Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες ανά γεωγραφική περιοχή

Γεωγραφικές περιοχές	Αριθμός Μελετών	Ποσοστιαία Συμμετοχή ή Μελετών	Έρευνες	Σταθμισμένος Μέσος Συντελεστής Παλινδρόμησης (β)	Σταθμισμένο Τυπικό Σφάλμα (SE)	t-Statistic	p-Value (2-tailed)	Επίπεδο Σημαντικότητας	Κάτω όριο β	Πάνω όριο β
Ευρώπη (συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας)	11	21,57	607, 688, 752, 756, 886, 996, 1002, 1016, 1042	0,026092235	0,005729061	4,5544	0,00138	***	0,01313	0,03905
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	4	7,84	688, 756	0,017016448	0,000490143	34,717	0,00	***	0,01591	0,01813
Αφρική	4	7,84	688, 748, 901, 1012	0,015328377	0,000569248	26,927	0,00	***	0,01404	0,01662
Λατινική Αμερική	4	7,84	688, 756, 1021, 1040	0,023287988	0,000681114	34,191	0,00	***	0,02175	0,02483
Ασία	11	21,57	533, 688, 756, 813, 890, 982, 983, 991, 998, 1018, 1043	0,010673154	0,000694739	15,363	0,00	***	0,0091	0,01224
Μικτές γεωγραφικές περιοχές	17	33,33	561, 604, 690, 758, 811, 815, 817, 819, 822, 896, 987, 1006, 1008, 1009, 1029, 1032, 1050	-0,00204539	0,0000700075	-29,2167	0,00	***	-0,0022	-0,0019
Σύνολο	51	100,0		0,011337522	0,008495417	1,3345	0,2148	n.s.	-0,0009	0,00086

Η στατιστική αυτή ουδετερότητα του συνολικού δείγματος υποδηλώνει ότι η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες δεν είναι ομοιογενής σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις γεωγραφικές, θεσμικές και παραγωγικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Συνολικά, τα δεδομένα ενισχύουν την υπόθεση ότι η παγκοσμιοποίηση τείνει να επιδεινώνει τις ανισότητες, κυρίως στις περιπτώσεις χωρών ή περιοχών με ανεπαρκείς θεσμικούς μηχανισμούς, αδύναμη κοινωνική προστασία και περιορισμένη ικανότητα απορρόφησης των εξωτερικών πιέσεων. Ωστόσο, η αρνητική ή ουδέτερη επίδραση σε κάποιες μικτές περιπτώσεις υπογραμμίζει τη σημασία της θεσμικής ποιότητας και του αναπτυξιακού πλαισίου, ως κρίσιμων παραγόντων που διαμορφώνουν τη διανεμητική επίδραση της παγκοσμιοποίησης.

3.4 Οι Επιπτώσεις των Τύπων της Παγκοσμιοποίησης

Η αναλυτική εξέταση των αποτελεσμάτων της μετα-ανάλυσης καταδεικνύει ότι οι διαφορετικοί τύποι παγκοσμιοποίησης δεν ασκούν ενιαία επίδραση στις εισοδηματικές ανισότητες, αλλά διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς την κατεύθυνση και την έντασή τους. Ειδικότερα, ορισμένες μορφές διεθνούς ενσωμάτωσης συνδέονται σταθερά με αύξηση των ανισοτήτων, ενώ άλλες σχετίζονται με τάσεις περιορισμού τους, αναλόγως της θεσμικής ισχύος και του επιπέδου ανάπτυξης της κάθε οικονομίας.

Η εμπορική ολοκλήρωση παρουσιάζει, κατά τρόπο συστηματικό και στατιστικά σημαντικό, θετική συσχέτιση με την αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Το συνολικό αποτέλεσμα της μετα-ανάλυσης που καταγράφεται στον Πίνακα Π.ΙΙΙ.3, δείχνει ότι η αύξηση του εμπορικού ανοίγματος οδηγεί σε ενίσχυση των εισοδηματικών ανισοτήτων, με εκτιμώμενο συντελεστή $\beta = 9,500$ και επίπεδο σημαντικότητας $p < 0,001$. Η τάση αυτή παρατηρείται σε όλες τις κατηγορίες χωρών, ανεξάρτητα από την γεωγραφική τους θέση ή το επίπεδο οικονομικής τους μεγέθυνσης. Στις ανεπτυγμένες οικονομίες, κυριότερα στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η επίδραση του διεθνούς εμπορίου αποδεικνύεται ενισχυτική των υφιστάμενων ανισοτήτων ($\beta = 8,688$, $p < 0,001$), ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, η συσχέτιση αυτή είναι ακόμη ισχυρότερη ($\beta = 26,497$, $p < 0,001$). Παράλληλα, στις μικτές ομάδες χωρών παρατηρείται επίσης θετική και σημαντική συσχέτιση ($\beta = 1,126$, $p < 0,001$).

Τα παραπάνω ευρήματα τεκμηριώνουν ότι η εμπορική παγκοσμιοποίηση, υπό την απουσία αντισταθμιστικών θεσμικών παρεμβάσεων, τείνει διαχρονικά να πολλαπλασιάζει τις προϋπάρχουσες εισοδηματικές ανισότητες, ανεξαρτήτως γεωγραφικού πλαισίου ή επιπέδου ανάπτυξης της χώρας.

Παρόμοια είναι η συνθήκη και στην περίπτωση της χρηματοπιστωτικής παγκοσμιοποίησης, η οποία μέσω της ελευθεροποίησης διακίνησης των ροών κεφαλαίου, συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Ο συνολικός εκτιμώμενος συντελεστής είναι $\beta = 7,87$ με επίπεδο σημαντικότητας $p < 0,001$. Η επίδραση αυτή είναι γενικευμένη, εμφανιζόμενη σε όλες τις κατηγορίες χωρών, ανεξαρτήτως αναπτυξιακού επιπέδου: Στις ανεπτυγμένες οικονομίες: $\beta = 1,69$, $p < 0,001$, στις αναπτυσσόμενες οικονομίες: $\beta = 1,52$, $p < 0,001$, ενώ στις μικτές ομάδες χωρών: $\beta = 8,85$, $p < 0,001$. Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η διεθνοποίηση των χρηματοπιστωτικών ροών επιφέρει ενίσχυση των εισοδηματικών ανισοτήτων, ιδίως σε θεσμικά ευάλωτα περιβάλλοντα, όπου απουσιάζουν επαρκείς μηχανισμοί αναδιανομής και κοινωνικής προστασίας (βλ. Πίνακα Π.ΙΙΙ.3).

Σε αντίθεση με τις παραπάνω μορφές παγκοσμιοποίησης, οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) όπως προκύπτει από τα δεδομένα του Πίνακα Π.ΙΙΙ.3, συνδέονται με μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.3 Επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην διανομή του εισοδήματος ανά τύπο παγκοσμιοποίησης

Τύπος Παγκοσμιοποίησης	Αριθμός Μελετών	Ποσοστιαία Συμμετοχή Μελετών	Έρευνες	Σταθμισμένος Μέσος Συντελεστής Παλινδρόμησης (β)	Σταθμισμένο Τυπικό Σφάλμα (SE)	t-Statistic	p-Value (2-tailed)	Επίπεδο Σημαντικότητας	Κάτω όριο β	Πάνω όριο β
Εμπορική παγκοσμιοποίηση	20	29,41	533, 561, 604, 607, 748, 813, 817, 819, 822, 886, 901, 982, 987, 996, 1002, 1016, 1021, 1042, 1043, 1050	9,500367537	0,00037994	25004,991	0,00	***	-0,000859	0,00085948
Χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση	23	33,82	561, 604, 688, 690, 752, 756, 758, 811, 819, 991, 998, 1006, 1008, 1012, 1018, 1032, 1040	7,867667529	0,00133881	5876,6278	0,00	***	-0,003029	0,00302859
Άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ)	14	20,59	561, 607, 748, 813, 819, 822, 890, 896, 901, 996, 1029, 1032, 1042, 1043	-2,854052161	0,00041294	-6911,502	0,00	***	-2,854986	-2,85311802
Διεθνοποίηση της παραγωγής	6	8,82	813, 983, 1009, 1029, 1042	-3,380558788	0,00066559	-5079,062	0,00	***	-0,001506	0,00150566
Κοινωνική και πολιτιστική παγκοσμιοποίηση	5	7,35	815, 819, 1002	-9,871529384	0,00226538	-4357,553	0,00	***	-0,005125	0,00512465
Σύνολο	68	100,0		2,778845053	0,00025156	11046,346	0,00	***	-0,000569	0,00056907

Η επίδραση αυτή αποτυπώνεται με αρνητικό και στατιστικά σημαντικό συντελεστή $\beta = -2,85$ και επίπεδο σημαντικότητας $p < 0,01$. Η εξισωτική τους δράση παρατηρείται στις ανεπτυγμένες χώρες υψηλού εισοδήματος, κυρίως στην Ε.Ε., κατά την περίοδο 1995–2019, όπου ο συντελεστής είναι $\beta = -2,77$, με επίπεδο σημαντικότητας $p < 0,001$, στις αναπτυσσόμενες οικονομίες χωρών της Ασίας, Αφρικής και Λατινικής Αμερικής όπου $\beta = -3,38$, $p < 0,001$, καθώς και στις μικτές ομάδες χωρών όπου $\beta = -1,16$, $p < 0,001$. Η συγκεκριμένη μορφή παγκοσμιοποίησης, φαίνεται να λειτουργεί ως παράγοντας σύγκλισης των εισοδημάτων μεταξύ των κοινωνικών και οικονομικών ομάδων, αφού ενισχύει την απασχόληση και διευκολύνει τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, τονώνοντας κατά αυτό τον τρόπο την παραγωγική δραστηριότητα, και επιφέροντας κατ' επέκταση μείωση στις εισοδηματικές ανισότητες.

Ανάλογες εξισωτικές επιδράσεις, όπως προκύπτει από τα δεδομένα του Πίνακα Π.ΙΙΙ.3, διαπιστώνονται και στην περίπτωση της διεθνοποίησης της παραγωγής, η οποία συνδέεται με αρνητική επίδραση στις ανισότητες ($\beta = -3,38$, $p < 0,01$). Οι οικονομετρικές εκτιμήσεις τεκμηριώνουν ότι η συμμετοχή των χωρών στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (GVCs) καθώς και η μεταφορά τμημάτων της παραγωγικής διαδικασίας σε άλλες χώρες από την μητρική, μπορεί υπό συγκεκριμένες συνθήκες να λειτουργήσει εξισωτικά. Η επίδραση αυτή καταγράφεται σε οικονομίες με διαφορετικά γεωοικονομικά χαρακτηριστικά, όπως χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Κίνα και μέλη του ΟΟΣΑ. Η συμπερίληψη στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (GVCs) και η διεθνοποίηση της συμμετοχής στην παραγωγική διαδικασία προϊόντων ή υπηρεσιών, φαίνεται να ενισχύει την μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, την παραγωγική αναβάθμιση και εν τέλει τη συγκράτηση ή μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων, ιδίως όταν πλαισιώνεται από θεσμική ετοιμότητα και κυβερνητικές πολιτικές.

Η τελευταία μορφή που εξετάζεται στην παρούσα εργασία είναι η κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική και πληροφοριακή παγκοσμιοποίηση, η οποία επίσης φαίνεται να συμβάλλει στη μείωση των ανισοτήτων. Η αρνητική επίδραση αυτής της μορφής παγκοσμιοποίησης, όπου με βάση τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης μας δίνει συντελεστή $\beta = -9,87$ με επίπεδο σημαντικότητας $p < 0,01$, επιβεβαιώνει τις θετικές επιπτώσεις της κοινωνικής και πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης στην διανομή εισοδημάτων. Η ενσωμάτωση σε παγκόσμιες ροές πληροφορίας και πολιτισμικών αξιών ερμηνεύεται ως ευνοϊκή για τη διάχυση πρακτικών κοινωνικής ένταξης, την ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας και την προώθηση συμμετοχικών θεσμών. Η αύξηση της διεθνούς συνδεσιμότητας, της πρόσβασης στην πληροφορία και των πολιτισμικών ανταλλαγών μεταξύ των χωρών λειτουργεί σταθεροποιητικά και ενισχυτικά για την κοινωνική συνοχή και δικαιοσύνη, περιορίζοντας τις εισοδηματικές αποκλίσεις και κατ' επέκταση ανισότητες. Αν και η επίδραση από αυτή την μορφή παγκοσμιοποίησης είναι πιο δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί άμεσα και με σαφήνεια, τα εμπειρικά δεδομένα υποστηρίζουν τελικά την ύπαρξη εξισωτικών τάσεων στις εισοδηματικές ανισότητες.

3.5 Επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, ανά επίπεδο εισοδήματος της χώρας

Η ανάλυση των επιδράσεων της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, βάσει του επιπέδου εισοδήματος της χώρας, όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα Π.ΙΙΙ.4 αποκαλύπτει σημαντικές διαφοροποιήσεις που επιβεβαιώνουν τη σημασία του θεσμικού, κοινωνικού και παραγωγικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται κάθε χώρα.

Στις οικονομίες χαμηλού εισοδήματος, η παγκοσμιοποίηση συνδέεται σαφώς με αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων, καθώς ο σταθμισμένος μέσος συντελεστής παλινδρόμησης είναι θετικός ($\beta = 0,0237$) και στατιστικά σημαντικός ($p < 0,001$). Το υψηλό t-Statistic (4,44) και το θετικό διάστημα εμπιστοσύνης επιβεβαιώνουν τη σταθερότητα αυτής της σχέσης. Το εύρημα υποδηλώνει ότι οι χώρες αυτές, λόγω της αδύναμης θεσμικής και κοινωνικής υποδομής τους, δυσκολεύονται να απορροφήσουν τις άνισες επιδράσεις της διεθνούς ενσωμάτωσής.

Πίνακας Π.ΙΙΙ.4 Επίδραση της Παγκοσμιοποίησης στις Εισοδηματικές Ανισότητες ανά Επίπεδο Ανάπτυξης

Επίπεδο Ανάπτυξης	Αριθμός Μελετών	Ποσοστιαία Συμμετοχή Μελετών	Έρευνες	Σταθμισμένος Μέσος Συντελεστής Παλινδρόμησης (β)	Σταθμισμένο Τυπικό Σφάλμα (SE)	t-Statistic	p-Value (2-tailed)	Επίπεδο Σημαντικότητας	Κάτω όριο β	Πάνω όριο β
Οικονομίες χαμηλού εισοδήματος	3	5,17	561,690,1008	0,02367309	0,005329931	4,4415	0,00	***	0,011615952	0,035730233
Οικονομίες μεσαίου εισοδήματος	26	44,83	533, 561, 604, 688, 690, 748, 752, 756, 758, 813, 815, 819, 822, 890, 901, 982, 983, 987, 991, 1008, 1012, 1018, 1021, 1032, 1040, 1043	26,2395594	0,000682074	38470,2	0,00	***	26,23801641	26,24110232
Οικονομίες υψηλού εισοδήματος	18	31,03	561, 607, 688, 690, 690 x 2,756, 815, 817, 822, 886, 987, 996, 998, 1002, 1006, 1008, 1016, 1042	0,00066745	0,000387475	1,7225	0,11906679	n.s.	-0,00020908	0,001543977
Χώρες Μικτού Επιπέδου Ανάπτυξης	11	18,97	690, 811, 815, 817, 822, 896, 901, 987, 1009, 1029, 1050	-0,002075	7,00913E-05	-29,6047	0,00	***	-0,00223359	-0,00191648
Σύνολο	58	100,0		-0,0017782	6,86163E-05	-25,9146	0,00	***	-0,00193339	-0,00162295

Οι οικονομίες μεσαίου εισοδήματος εμφανίζουν μία εξαιρετικά υψηλή και θετική τιμή του δείκτη ($\beta \approx 26,24$), συνοδευόμενη από σχεδόν μηδενικό τυπικό σφάλμα και ασυνήθιστα υψηλό t-Statistic (38.470). Παρότι το αποτέλεσμα αυτό δείχνει έντονα στατιστική σημαντικότητα, η εξαιρετικά υψηλή τιμή του συντελεστή (εκτός κλίμακας σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες) πιθανώς αντανακλά λάθος καταγραφής ή αριθμητικό σφάλμα στα δεδομένα. Εάν το εύρημα είναι σωστό, θα απαιτείται προσεκτική επανεξέταση των μονάδων μέτρησης. Ωστόσο, η γενική εικόνα παραμένει: η παγκοσμιοποίηση στις χώρες αυτές συσχετίζεται με αύξηση των ανισοτήτων.

Στις οικονομίες υψηλού εισοδήματος, η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις ανισότητες δεν είναι στατιστικά σημαντική ($\beta = 0,00067$, $p \approx 0,12$). Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει ότι στις ανεπτυγμένες χώρες η σχέση παγκοσμιοποίησης-ανισοτήτων είναι ουδέτερη, πιθανότατα λόγω της παρουσίας ισχυρών θεσμών κοινωνικής προστασίας, αναδιανεμητικών μηχανισμών και προηγμένων πολιτικών για τη μείωση των ανισοτήτων. Αυτό το εύρημα ευθυγραμμίζεται με προηγούμενες θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις, όπως του Rodrik (2011), που επισημαίνουν τον ρυθμιστικό ρόλο των θεσμών.

Αντιθέτως, στις χώρες μικτού επιπέδου ανάπτυξης παρατηρείται αρνητικός και στατιστικά ισχυρός συντελεστής παλινδρόμησης ($\beta = -0,00208$, $p < 0,001$), κάτι που υποδηλώνει μείωση των ανισοτήτων. Η συγκεκριμένη ομάδα περιλαμβάνει χώρες που βρίσκονται σε μεταβατική φάση και ενδέχεται να συνδυάζουν ορισμένα θεσμικά ή κοινωνικά πλεονεκτήματα με χαμηλότερα επίπεδα ανάπτυξης, γεγονός που τους επιτρέπει να απορροφήσουν μερικώς τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης μέσω καλύτερης πολιτικής προσαρμογής ή κοινωνικής κινητοποίησης.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το γενικό σύνολο των μελετών καταλήγει σε έναν ελαφρώς αρνητικό συνολικό δείκτη ($\beta = -0,00178$, $p < 0,001$), που σηματοδοτεί μικρή αλλά στατιστικά σημαντική τάση μείωσης των ανισοτήτων. Το αποτέλεσμα αυτό είναι αντιφατικό σε σχέση με τα κατά τόπους ευρήματα, ενώ αποτυπώνει την πολυμορφία των επιδράσεων της παγκοσμιοποίησης σε παγκόσμια κλίμακα: δηλαδή, το καθαρό μέσο αποτέλεσμα ενδέχεται να είναι εξισωτικό, αλλά η κατεύθυνση της επίδρασης μεταβάλλεται ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης και το θεσμικό πλαίσιο κάθε χώρας.

Συζήτηση

Όπως καταδεικνύουν τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης, η παγκοσμιοποίηση συνδέεται με την ενίσχυση των εισοδηματικών ανισοτήτων συνολικά καθώς και σε σημαντικό αριθμό αναπτυσσόμενων οικονομιών, σε χώρες όπως η Τουρκία και η Κίνα, καθώς και ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Η παγκοσμιοποίηση λειτουργεί κατά κύριο λόγο ως επιταχυντής της ανισοκατανομής του εισοδήματος, τόσο συνολικά όσο και μεμονωμένα στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Αυτό υποδεικνύει ότι ενισχύεται η απόδοση του κεφαλαίου, εντείνεται η τεχνολογική πόλωση ενώ σημειώνεται μια σχετικά περιορισμένη αποτελεσματικότητα των θεσμικών μηχανισμών αναδιανομής. Τα ευρήματα αυτά υποδεικνύουν τους περιορισμούς που εμφανίζει η εφαρμογή της κλασικής θεωρίας των Stolper - Samuelson (1941), σύμφωνα με την οποία η διεθνοποίηση του εμπορίου θα έπρεπε να ωφελεί τον αφθονότερο παραγωγικό συντελεστή, δηλαδή την εργασία στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Ωστόσο, η εμπειρική πραγματικότητα αποδεικνύεται συχνά διαφορετική από αυτή την υπόθεση.

Πολλές αναπτυσσόμενες χώρες που ενσωματώνονται στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (Global Value Chains - GVCs), εκτίθενται σε διαρκώς αυξανόμενο ανταγωνισμό και παράλληλα υφίστανται έντονες τεχνολογικές αναδιαρθρώσεις. Παρότι στην αρχική φάση ένταξης παρατηρούνται οφέλη, όπως αύξηση της απασχόλησης και μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα εισάγονται τεχνολογίες ένταξης κεφαλαίου και αυτοματοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας. Οι αλλαγές αυτές υπονομεύουν την σχετική αξία της ανειδίκευτης εργασίας και προκαλούν αυξανόμενη ζήτηση για εξειδικευμένο

ανθρώπινο δυναμικό, γεγονός που διευρύνει αντί να συγκλίνει, τη μισθολογική απόσταση μεταξύ ειδικευμένων και μη ειδικευμένων εργαζομένων (Piva, 2004; Cirera, 2016; Pandian, 2024). Η τεχνολογική εξέλιξη, η οποία ενισχύεται και επιταχύνεται από την παγκοσμιοποίηση, προωθεί ένα πρότυπο ανάπτυξης το οποίο διαχέει τα οφέλη άνισα σε επιμέρους κοινωνικά και οικονομικά στρώματα, παραγωγικούς τομείς και γεωγραφικές περιοχές.

Η ανακατανομή της παραγόμενης αξίας τείνει να ευνοεί το κεφάλαιο και να αποδυναμώνει τη σχετική θέση της εργασίας (Zhu and Niu, 2024). Καθοριστικό ρόλο φαίνεται να διαδραματίζει η θέση κάθε χώρας στην παραγωγική - βιομηχανική `ιεραρχία` των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας (GVCs), αφού κράτη που καταλαμβάνουν ενδιάμεσες θέσεις και συμμετέχουν σε πολλαπλά στάδια παραγωγής, εμφανίζουν ηπιότερες εισοδηματικές ανισότητες σε σύγκριση με εκείνα που περιορίζονται σε πρωτογενή ή τελικά στάδια των διαδικασιών παραγωγής. (Duarte et al., 2022). Επιπροσθέτως, η άνιση εκβιομηχάνιση και η παρουσία ασύμμετρων όρων ανταλλαγής, σε συνδυασμό με την απουσία επαρκών δομών και θεσμικών πλαισίων κοινωνικής προστασίας, συμβάλλουν περαιτέρω στην υποτίμηση της αξίας της εργασιακής δύναμης και στην επιδείνωση των ανισοτήτων. Τέτοια φαινόμενα έχουν καταγραφεί στην Τουρκία (Oyvat, 2011; Alp and Hoca, 2023), στην Κίνα, καθώς και σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπως αναδεικνύουν οι μελέτες των Samy και Daudelin (2013) και Camps et al. (2006). Υπό τέτοιες συνθήκες, τα αναπτυξιακά οφέλη της παγκοσμιοποίησης συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένα κοινωνικά, οικονομικά και γεωγραφικά στρώματα, γεγονός που οδηγεί σε εμβάθυνση του κοινωνικού διαχωρισμού και σε περιορισμό της αποτελεσματικότητας της συνολικής αναπτυξιακής δυναμικής (Carra and Martínez-Zarzoso, 2022; Lewandowski et al., 2023).

Οι αυξανόμενες εισοδηματικές ανισότητες σε αρκετές αναπτυσσόμενες οικονομίες δύναται να ερμηνευθεί επαρκώς μέσα από το θεωρητικό πρίσμα της Νέας Θεωρίας του Εμπορίου (Melitz, 2003). Σύμφωνα με αυτή, η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου ευνοεί πρωτίστως τις επιχειρήσεις με υψηλή παραγωγικότητα και τους εργαζόμενους με υψηλά προσόντα, ενισχύοντας κατά αυτό τον τρόπο τις ενδοκλαδικές ανισότητες. Όταν οι ανισότητες αυτές συνδυάζονται με διακλαδικές και περιφερειακές ανισότητες, οδηγούν τελικά σε συνολική επιδείνωση της διανομής του εισοδήματος, ιδίως σε οικονομικά περιβάλλοντα με χαμηλή θεσμική προστασία για τα ευάλωτα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα. Η περίπτωση της Κίνας αποτελεί αντιπροσωπευτικό παράδειγμα της πολυπλοκότητας που διέπει τη σχέση παγκοσμιοποίησης και εισοδηματικών ανισοτήτων, όπως άλλωστε αναδεικνύει και η ανάλυση της Νέας Θεωρίας του Εμπορίου (Melitz, 2003). Η ένταξη της στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) και η σημαντική αύξηση των εξαγωγών της, ενίσχυσαν αρχικά την παραγωγικότητα και την επενδυτική δραστηριότητα, κυρίως στις παράκτιες περιοχές. Ωστόσο, η γεωγραφική και κοινωνική συγκέντρωση της προστιθέμενης αξίας οδήγησε σε εμβάθυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, καθώς και η άνιση πρόσβαση σε κεφαλαιαγορές, ποιοτική εκπαίδευση και βασικές κοινωνικές υπηρεσίες και αγαθά, ανέκοψε τη δυνατότητα γενικευμένης διάχυσης των αναπτυξιακών ωφελειών της οικονομίας. Η απουσία θεσμών ικανών να εξισορροπήσουν τις επιδράσεις της διεθνούς ενσωμάτωσης, είχε ως αποτέλεσμα την αναπαραγωγή των ανισοτήτων ως διαρθρωτικό χαρακτηριστικό του κινεζικού μοντέλου ανάπτυξης (Wang et al., 2008; Chen and Lu, 2016; Ahmad et al., 2023). Αντί να λειτουργήσει ως μηχανισμός σύγκλισης, η παγκοσμιοποίηση ενίσχυσε περαιτέρω τον γεωοικονομικό διαχωρισμό μεταξύ παράκτιων και εσωτερικών περιοχών, με αρνητικές συνέπειες για τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα της εσωτερικής ζήτησης και την κοινωνική συνοχή (Xue et al., 2014).

Τα ευρήματα της παρούσας μετα-ανάλυσης καταδεικνύουν ότι πέρα από τις περιπτώσεις όξυνσης των ανισοτήτων, εντοπίζονται επίσης αναπτυσσόμενες χώρες όπου η παγκοσμιοποίηση έχει συνδεθεί με μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Αυτές οι περιπτώσεις έρχονται να επιβεβαιώσουν, έστω και μερικώς, την κλασική πρόβλεψη της θεωρίας των Stolper και Samuelson (1941), σύμφωνα με την οποία η διεθνής οικονομική

ολοκλήρωση δύναται να ωφελήσει τους λιγότερο προνομιούχους συντελεστές παραγωγής, ενισχύοντας την ισοκατανομή του εισοδήματος. Παράλληλα, οι σύγχρονες εμπειρικές προσεγγίσεις αναδεικνύουν τον ρόλο κρίσιμων θεσμικών και κοινωνικών μηχανισμών, οι οποίοι διευκολύνουν τη διάχυση των οφελών της παγκοσμιοποίησης προς κοινωνικές και οικονομικές ομάδες που στο παρελθόν βρίσκονταν στο περιθώριο των οικονομικών εξελίξεων. Για παράδειγμα, στην Ινδία, η παγκοσμιοποίηση έχει συνδεθεί με αύξηση της αγροτικής παραγωγικότητας και βελτίωση των ποσοστών απασχόλησης στον ανεπίσημο τομέα, υποδεικνύοντας θετική επίδραση στην ευρύτερη οικονομική ένταξη (Khatatbeh and Moosa, 2023). Αντίστοιχα, στην Γκάνα, η βελτίωση της πρόσβασης σε βασικές υποδομές και μικρο-χρηματοδοτικά εργαλεία για περιφερειακούς και γυναικείους πληθυσμούς συνέβαλε ουσιαστικά στη μείωση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων (Oroku et al., 2024). Η Βραζιλία αποτελεί ακόμη ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, όπου το κοινωνικό πρόγραμμα Bolsa Família λειτούργησε ως εξαιρετικό εργαλείο αναδιανεμητικής πολιτικής, παρέχοντας στήριξη σε ευάλωτα νοικοκυριά και επιτυγχάνοντας σημαντική πρόοδο στη δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος (Cieślak et al., 2014). Επιπλέον, άλλες εμπειρικές μελέτες υποδεικνύουν ότι η παγκοσμιοποίηση μπορεί να λειτουργήσει εξισωτικά και σε ασιατικές οικονομίες, εφόσον συνοδεύεται από ενίσχυση της βιομηχανικής παραγωγής και κατ' επέκταση των εξαγωγών (ενίσχυση εμπορίου), προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, καθώς και συστηματικές επενδύσεις στην εκπαίδευση, την ανθρώπινη ανάπτυξη, επιμόρφωση και κατάρτιση (Munir and Bukhari, 2020; Mallick et al., 2020). Τα αποτελέσματα αυτά καθιστούν σαφές ότι ο τρόπος με τον οποίο οι χώρες οργανώνουν τους κοινωνικούς τους θεσμούς και σχεδιάζουν πολιτικές παρέμβασης είναι καθοριστικός: οι κοινωνικές σχέσεις, η θεσμική επάρκεια και οι στοχευμένες πολιτικές παρεμβάσεις μπορούν να τροποποιήσουν την κατεύθυνση των επιδράσεων της παγκοσμιοποίησης και να τις επαναπροσδιορίσουν προς περισσότερο ισόρροπα και κοινωνικά συμπεριληπτικά αποτελέσματα.

Παρά το γεγονός ότι κυριαρχεί γενικά η τάση σύνδεσης της παγκοσμιοποίησης με την ενίσχυση των εισοδηματικών ανισοτήτων, οι εμπειρικές ενδείξεις από ανεπτυγμένες οικονομίες αποκαλύπτουν ότι η σχέση αυτή είναι συχνά ουδέτερη ή περιορισμένη σε ένταση. Η σχετική αυτή σταθερότητα φαίνεται να οφείλεται στην ύπαρξη ισχυρών μηχανισμών κοινωνικής προστασίας, προοδευτικών φορολογικών συστημάτων, καθώς και συστηματικών επενδύσεων σε δημόσια αγαθά, τα οποία δρουν ως θεσμικά αντίβαρα στις ανακατατάξεις που επιφέρει η διεθνοποίηση (Naoaj, 2023; Atanasova and Tsvetkov, 2021). Επιπροσθέτως, όπως επισημαίνει ο Bechtel (2023), στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η παγκοσμιοποίηση έχει οδηγήσει σε μείωση της οικονομικής ανασφάλειας, ενώ ταυτόχρονα έχει ενισχύσει τη συλλογική κοινωνική εμπιστοσύνη και συνοχή. Αυτή η διαφοροποίηση επιδράσεων ενισχύει τη θεσμική προσέγγιση του Rodrik (2011), ο οποίος υποστηρίζει ότι ο βαθμός στον οποίο μια χώρα επηρεάζεται από την παγκοσμιοποίηση εξαρτάται σε κρίσιμο βαθμό από την ποιότητα των θεσμών της, τη διακυβέρνηση και την ικανότητα του κράτους να ασκεί αποτελεσματική αναδιανεμητική πολιτική. Επομένως, το ότι οι επιδράσεις σε πολλές αναπτυγμένες χώρες εμφανίζονται ουδέτερες δεν σημαίνει απουσία επίδρασης, αλλά αντιθέτως υποδηλώνει τη σημασία των θεσμών ως ρυθμιστικών φίλτρων που απορροφούν τις επιπτώσεις των παγκόσμιων οικονομικών πιέσεων.

Παρά ταύτα, η αυξανόμενη ανασφάλεια της μεσαίας τάξης, η απορρύθμιση των αγορών εργασίας και η σταδιακή αποδυνάμωση της πολιτικής αυτονομίας σε πολλές χώρες, ενισχύουν τη λαϊκή απαίτηση για την εφαρμογή μορφών οικονομικού προστατευτισμού, καθώς και για την επαναδιεκδίκηση της εθνικής κυριαρχίας ως αντίδραση στις πιέσεις και αβεβαιότητες που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση (Colantone and Stanig, 2018; Rodrik, 2021). Οι κοινωνικές ομάδες που αισθάνονται ότι απειλούνται από τις επιπτώσεις της παγκόσμιας ενσωμάτωσης, στρέφονται ολοένα και περισσότερο σε πολιτικές που υπόσχονται περιορισμό της εξάρτησης από τις διεθνείς αγορές και αναχαίτιση των ανισοτήτων μέσω εθνικά προσανατολισμένων παρεμβάσεων, κάτι που στις μέρες μας φαίνεται πιο επίκαιρο από ποτέ.

Όσον αφορά τους τύπους της παγκοσμιοποίησης, τα ευρήματα της ανάλυσης αποδεικνύουν ότι οι επιδράσεις της στο επίπεδο των εισοδηματικών ανισοτήτων δεν είναι ενιαίες. Αντιθέτως, διαφοροποιούνται και επηρεάζονται σημαντικά ανάλογα από τον τύπο της διεθνούς ενσωμάτωσης, καταδεικνύοντας κατά αυτό τον τρόπο την ανάγκη για πιο στοχευμένη αξιολόγηση των επιμέρους μηχανισμών της παγκοσμιοποίησης. Βάσει των διανεμητικών επιπτώσεων, είναι δυνατό να διακριθούν δύο βασικές κατηγορίες παγκοσμιοποίησης. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει την εμπορική και την χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση, οι οποίες σύμφωνα με την μετα-αναλυτική τεκμηρίωση, συνδέονται συστηματικά με την ενίσχυση των ανισοτήτων. Η επίδραση αυτή γίνεται εντονότερη σε χώρες όπου οι θεσμικές ικανότητες είναι αδύναμες και τα συστήματα αναδιανομής τους περιορισμένα ή ανεπαρκή. Οι Hui και Bhaumik (2023) στην μετα-ανάλυσή τους βρίσκουν την χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση να έχει ανισοκατανομημένες επιδράσεις σε σχέση με την εμπορική, εξαιτίας της προνομιακής πρόσβασης σε χρηματοπιστωτικά μέσα και κεφάλαια που έχουν τα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα. Οι 'οικονομικές ελίτ' μπορούν να εκμεταλλευτούν κατά αυτόν τον τρόπο την απελευθέρωση των αγορών κεφαλαίου προς όφελός τους, διευρύνοντας περαιτέρω την εισοδηματική και οικονομική ανισότητα. Επιπλέον, η ένταξη πολλών αναπτυσσόμενων χωρών στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (GVCs) από κατώτερες ή περιφερειακές θέσεις, δηλαδή ως φθηνοί προμηθευτές εργασίας και πρώτων υλών, περιορίζει τις αναπτυξιακές απολαβές και ενισχύει τις εισοδηματικές ανισότητες. Η ασυμμετρία αυτή συμβαδίζει με τις θεωρίες των άνισων ανταλλαγών, οι οποίες αναλύουν τη μεταφορά αξίας από τις χαμηλότερες προς τις ανώτερες βαθμίδες του διεθνούς καταμερισμού εργασίας (Pham and Pham, 2024).

Σε αντίθεση με τις μορφές παγκοσμιοποίησης που τείνουν να εντείνουν τις εισοδηματικές ανισότητες, η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει διαδικασίες διεθνούς ενσωμάτωσης οι οποίες, υπό κατάλληλες συνθήκες, δύνανται να έχουν εξισωτικό χαρακτήρα. Σε αυτήν την κατηγορία εντάσσονται, οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ), η διεθνοποίηση της παραγωγής και η κοινωνικοπολιτισμική παγκοσμιοποίηση, τρεις διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης που μπορούν να επηρεάσουν θετικά τη διανομή του εισοδήματος, ιδίως όταν εφαρμόζονται σε συνδυασμό με θεσμική επάρκεια και αναπτυξιακό σχεδιασμό. Η προσαρμογή στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (GVCs) ενδέχεται να ενισχύσει τις δυνατότητες δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, να προάγει τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, και να συμβάλει στην αναβάθμιση δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού. Όπως επισημαίνουν οι Tabash et al. (2024), τα πιθανά εξισωτικά αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας εξαρτώνται ουσιαστικά από τη θεσμική ετοιμότητα των χωρών και την ικανότητά τους να εφαρμόσουν στοχευμένες επενδυτικές πολιτικές, που ενισχύουν την ενσωμάτωση στην παγκόσμια παραγωγική αλυσίδα με τρόπο βιώσιμο και κοινωνικά δίκαιο.

Παράλληλα, η κοινωνικοπολιτισμική διάσταση της παγκοσμιοποίησης αναδεικνύεται ως μια λιγότερο μελετώμενη αλλά ιδιαίτερα κρίσιμη μεταβλητή για την καταπολέμηση των ανισοτήτων. Η διάχυση αξιών και προτύπων συμμετοχής, διαφάνειας και κοινωνικής δικαιοσύνης που συνδέεται με τη διεθνή πολιτισμική αλληλεπίδραση, μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και στη μείωση των κοινωνικών αποκλίσεων. Οι Uche et al. (2024) τεκμηριώνουν ότι οι επιδράσεις αυτές είναι ιδιαίτερες ισχυρές σε χώρες που διαθέτουν ώριμο θεσμικό υπόβαθρο, καθώς σε τέτοια περιβάλλοντα η πολιτισμική παγκοσμιοποίηση λειτουργεί υποστηρικτικά προς την ενίσχυση της θεσμικής λογοδοσίας, της συμμετοχικότητας και της συμπεριληπτικής ανάπτυξης.

Συμπέρασμα

Η παρούσα μελέτη ανέλυσε με συστηματικό και σε βάθος τρόπο τα πρόσφατα εμπειρικά δεδομένα που προκύπτουν από τη διεθνή βιβλιογραφία για την περίοδο 2023–2024, εστιάζοντας στην επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην διανομή του εισοδήματος. Η συστηματική ανάλυση της σχετικής εμπειρικής βιβλιογραφίας και τα αποτελέσματα της

παρούσας μετα-ανάλυσης αποδεικνύουν ότι, ελλείψει ισχυρών θεσμικών ασφαλιστικών μηχανισμών και αποτελεσματικών αναδιανεμητικών πολιτικών, η παγκοσμιοποίηση δρα συστηματικά ως πολλαπλασιαστής των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων. Με βάση τα ευρήματα της διπλωματικής εργασίας, διαπιστώθηκε εν γένει μια θετική συσχέτιση μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και των εισοδηματικών ανισοτήτων. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύει την θέση της ετερόδοξης οικονομικής σκέψης, αλλά και των κριτικών θεωρήσεων του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού, σύμφωνα με τις οποίες η διεθνοποίηση των αγορών ενισχύει τις ήδη υπάρχουσες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες όταν δεν συνοδεύεται από κατάλληλες πολιτικές εξισορρόπησης (Rodrik, 2018; Milanovic, 2016).

Ωστόσο, οι επιδράσεις που παρατηρούνται διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το γεωγραφικό πλαίσιο, το επίπεδο ανάπτυξης, την ποιότητα των θεσμών καθώς και την εφαρμογή των πολιτικών σε κάθε χώρα. Ειδικότερα, χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής τείνουν να εμφανίζουν μεγαλύτερες εισοδηματικές ανισότητες, ιδιαίτερα όταν βρίσκονται σε χαμηλότερη θέση στην παγκόσμια κατανομή των αλυσίδων αξίας και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εξαγωγές, γεγονός που εντείνει τις ανισότητες στην διανομή του εισοδήματος (Pham and Pham, 2024). Αντιθέτως, οι χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης καταφέρνουν να εμφανίσουν μεγαλύτερη ανθεκτικότητα και μετριασμένες ανισότητες, εν μέρει λόγω των ισχυρών θεσμικών μηχανισμών που διαθέτουν, οι οποίοι λειτουργούν αναδιανεμητικά και συμβάλλουν στην προστασία των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων (Uche et al., 2024). Η διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων στις διάφορες περιοχές και χώρες, αντανάκλα την πολυπλοκότητα της σχέσης μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και των ανισοτήτων, η οποία διαμορφώνεται ανάλογα με τον τύπο της παγκόσμιας διασύνδεσης μιας εθνικής οικονομίας, το τεχνολογικό της υπόβαθρο, τις εκπαιδευτικές τους υποδομές, το φορολογικό τους σύστημα και το επίπεδο κοινωνικής προστασίας που προσφέρουν στους πολίτες τους.

Προτάσεις Πολιτικής

Λαμβάνοντας υπόψη την ετερογένεια των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες, είναι σαφές ότι οι πολιτικές παρεμβάσεις δεν πρέπει να είναι ομοιόμορφες. Η στρατηγική των πολιτικών παρεμβάσεων θα πρέπει να διαμορφώνεται με γνώμονα τις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε χώρας, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τα θεσμικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της όσο και τις επιπτώσεις ανά τύπο παγκοσμιοποίησης. Συγκεκριμένα, οι χώρες που βρίσκονται σε στάδιο ανάπτυξης ή μετάβασης χρειάζεται να ενισχύσουν περαιτέρω τους μηχανισμούς κοινωνικής αναδιανομής. Αυτό περιλαμβάνει την ενίσχυση των κοινωνικών προγραμμάτων και την δημιουργία ενός ισχυρού δικτύου κοινωνικής προστασίας για τις ευπαθείς κοινωνικά και οικονομικά ομάδες, καθώς και την διασφάλιση του δικαιώματος σε βασικές υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση. Επιπλέον, η αύξηση της αγροτικής παραγωγικότητας μέσω στρατηγικών επενδύσεων στη γεωργία και τις αγροτικές υποδομές θα ενισχύσει τη συνολική παραγωγική βάση, ενώ θα μειώσει την ανισότητα στον αγροτικό τομέα. Επίσης, είναι κρίσιμη η ενίσχυση της συμμετοχής των περιθωριοποιημένων ομάδων στην οικονομική δραστηριότητα, μέσω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και της ενθάρρυνσης της συμμετοχής τους σε αναπτυξιακά προγράμματα και προγράμματα εξειδίκευσης, που προάγουν την βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική ενσωμάτωση. Παράλληλα, απαιτείται στρατηγικός σχεδιασμός που να διευκολύνει την ενσωμάτωση των εγχώριων επιχειρήσεων στις παγκόσμιες αλυσίδες υψηλής προστιθέμενης αξίας. Με αυτόν τον τρόπο, η ενίσχυση της παραγωγικής βάσης μέσω επενδύσεων σε τεχνολογία, έρευνα και κατάρτιση, θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων, γεγονός που με τη σειρά του θα περιορίσει τις ανισότητες.

Στις οικονομίες υψηλού εισοδήματος, όπου η παγκοσμιοποίηση αυξάνει τις εισοδηματικές ανισότητες, είναι απαραίτητο να αναθεωρηθεί η φορολογική πολιτική, προκειμένου να καταστεί πιο προοδευτική και να διασφαλίζεται ότι τα υψηλότερα

εισοδήματα συμβάλλουν αναλογικά περισσότερο στην αναδιανομή του πλούτου. Η ενίσχυση των στοχευμένων κοινωνικών μεταβιβάσεων, όπως είναι οι επιδοτήσεις για την στήριξη του θεσμού της οικογένειας, την υγειονομική περίθαλψη, την στέγαση, την εκπαίδευση και την εργασία, είναι επίσης ζωτικής σημασίας για την ανακούφιση των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Παράλληλα, η διατήρηση και περαιτέρω ενίσχυση ενός ισχυρού δικτύου δημόσιων αγαθών, με έμφαση κυρίως στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική εξειδίκευση και στη δια βίου μάθηση καθώς και στην υγειονομική περίθαλψη, είναι καίριας σημασίας για την αποτροπή της διεύρυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων και την εξασφάλιση ισότητας ευκαιριών σε όλα τα κοινωνικά στρώματα εκάστοτε χώρας.

Όσον αφορά τους διαφορετικούς τύπους παγκοσμιοποίησης, η εμπορική και χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση, σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εντείνουν τις εισοδηματικές ανισότητες και ως εκ τούτου προτείνεται να υπάρξει αυστηρότερη ρυθμιστική εποπτεία. Συγκεκριμένα, θεωρείται απαραίτητο να ενσωματωθούν κοινωνικές ρήτρες σε διεθνείς συμφωνίες και να δημιουργηθούν μηχανισμοί από τους θεσμικούς και πολιτικούς φορείς, για την αποζημίωση των ανισοτήτων που προκαλούν οι παγκόσμιες εμπορικές και χρηματοπιστωτικές ροές. Αντίθετα, οι τύποι της διεθνοποίησης της παραγωγής, όπως των άμεσων ξένων επενδύσεων καθώς και της κοινωνικο - πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης, μπορούν να αποτελέσουν ισχυρά εργαλεία για την μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων, αρκεί να συνοδεύονται από την ενίσχυση των θεσμικών πλαισίων που εξασφαλίζουν την δίκαιη διάχυση των ωφελειών. Η ενίσχυση των πολιτικών για την ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της δημιουργίας ευκαιριών για καλύτερη εργασία και εισόδημα, αποτελεί κρίσιμη στρατηγική για να απολαμβάνουν όλοι τα οφέλη της παγκόσμιας οικονομικής ολοκλήρωσης. Για τον σχεδιασμό μιας αποτελεσματικής πολιτικής και θεσμικών παρεμβάσεων, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε χώρας και οι επιδράσεις των επιμέρους τύπων παγκοσμιοποίησης.

Μελλοντικές Έρευνες

Λαμβάνοντας υπόψη ότι μόλις τρεις από τις μελέτες που περιλήφθηκαν στην παρούσα επισκόπηση εστιάζουν σε χώρες χαμηλού εισοδήματος, κρίνεται απολύτως αναγκαία η ενίσχυση της εμπειρικής έρευνας στην κατηγορία αυτή των χωρών, καθώς αυτές ενδεχομένως να αντιμετωπίζουν υψηλές εισοδηματικές ανισότητες, περιορισμένη θεσμική και πολιτική ικανότητα και σοβαρές προκλήσεις σε ό,τι αφορά την ενσωμάτωσή τους στις διεθνείς αγορές και το παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα. Για την κάλυψη του ερευνητικού αυτού κενού, οι μελλοντικές έρευνες θα πρέπει να επικεντρωθούν σε πολλαπλές διαστάσεις της σχέσης μεταξύ παγκοσμιοποίησης και εισοδηματικών ανισοτήτων στις χώρες χαμηλού εισοδήματος. Ειδικότερα, είναι απαραίτητο να εξεταστεί πώς οι διαφορετικές μορφές της παγκοσμιοποίησης, όπως η εμπορική, η χρηματοοικονομική, η παραγωγική (διεθνοποίηση της παραγωγής) και η κοινωνικο-πολιτιστική, επηρεάζουν την διανομή του εισοδήματος σε αυτές τις οικονομίες. Η έρευνα θα πρέπει να εστιάσει στους θεσμικούς, κοινωνικούς και αναπτυξιακούς μηχανισμούς που διαμεσολαβούν αυτή τη σχέση. Συγκεκριμένα, η μελέτη των θεσμικών ρυθμίσεων, των φορολογικών πολιτικών, της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης και των υποδομών κοινωνικής προστασίας είναι καίριας σημασίας για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι χώρες αυτές μπορούν να ανταγωνιστούν και να ενσωματωθούν αποτελεσματικά στις παγκόσμιες αγορές, αποφεύγοντας την ενίσχυση των ανισοτήτων.

Η μελλοντική ερευνητική κατεύθυνση θα πρέπει να περιλαμβάνει τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές προσεγγίσεις για την ανάλυση των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης σε αυτές τις χώρες, εστιάζοντας στους πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες που ενδέχεται να επηρεάσουν την διανομή των ωφελειών και των ζημιών από την οικονομική ενσωμάτωση. Ένας ιδιαίτερα σημαντικός τομέας για μελέτη, είναι η ανάλυση των κοινωνικών κινημάτων

και των πολιτικών μεταρρυθμίσεων που μπορεί να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των ανισοτήτων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Η έρευνα πρέπει να επικεντρωθεί στη διαμόρφωση στρατηγικών που θα επιτρέψουν την ανάπτυξη ενός δυναμικού και βιώσιμου αναπτυξιακού μοντέλου. Παράλληλα, απαιτείται η ενίσχυση των θεσμικών πλαισίων, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι χώρες αυτές θα είναι σε θέση να συμμετάσχουν ενεργά και παραγωγικά στο διεθνές οικονομικό σύστημα, χωρίς να υφίστανται εκμετάλλευση ή να παραμένουν στο περιθώριο των παγκόσμιων οικονομικών ροών, κάτι το οποίο βαρύνει τους πολιτικούς θεσμούς της κάθε χώρας. Η κατανόηση αυτών των διαδικασιών και μηχανισμών είναι κρίσιμη, καθώς οι χώρες χαμηλού εισοδήματος απαιτούν στοχευμένες και ευέλικτες πολιτικές που θα ενισχύσουν την αναπτυξιακή τους πορεία, ενώ ταυτόχρονα θα διασφαλίζουν μια δίκαιη και ισότιμη κατανομή των ωφελειών της παγκοσμιοποίησης. Η διαμόρφωση ενός ισχυρού και αποδοτικού ρυθμιστικού πλαισίου είναι ουσιαστική για την επιτυχή ενσωμάτωση αυτών των οικονομιών στο παγκόσμιο σύστημα, με παράλληλη μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων και ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής στο εσωτερικό τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. Crown Business.
- Abrego, L., and Edwards, S. (2002). *Trade liberalization and income distribution in developing countries*. *Journal of Economic Literature*, 40(1), 1–44.
- Abrego, L., & Edwards, T. H. (2002). *The relevance of the Stolper-Samuelson theorem to the trade and wages debate* (CSGR Working Paper No. 96/02). University of Warwick.
- Ahmad, A., Wang, L., & Zhang, L. (2023). China's economic restructuring and its impact on income inequality. *Economic Research Review*, 58(2), 124–140. <https://doi.org/10.1016/j.erc.2023.05.010>
- Akita, T., & Pagulayan, M. S. (2014). Structural changes and interregional income inequality in the Philippines, 1975–2009. *Review of Urban and Regional Development Studies*.
- Alp, B., & Hoca, M. (2023). Industrialization and income inequality in Turkey: A dynamic analysis. *Journal of Economic Development*, 45(3), 321–339. <https://doi.org/10.1016/j.jed.2023.02.001>
- Anyanwu, J. C. (2016). Globalization, inequality and poverty in Africa. *African Development Review*, 28(1), 1–20.
- Arestis, P., & Phelps, P. (2019). A panel analysis of Brazilian regional inequality. *Environment and Planning A*.
- Ashraf, A., & Irfan, M. (2024). Income inequality, political discontent, and the rise of economic nationalism. *Journal of Political Economy and Society*, 12(2), 45–67.
- Atanasova, I., & Tsvetkov, T. (2021). *Globalization and income inequality: Comparative analysis of the European countries*. In *SHS Web of Conferences* (Vol. 92, Article 08003). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20219208003>
- Barradas, R. (2024). Globalization and income inequality in advanced economies. *Journal of Economic Studies*, 51(2), 145–162.
- Beaulieu, E. (2002). Factor or industry cleavages in trade policy? An empirical analysis of the Stolper–Samuelson theorem. *Economics and Politics*, 14(2), 99–131. <https://doi.org/10.1111/1468-0343.00102>
- Beaulieu, E. (2002). The Stolper–Samuelson theorem faces congress. *Review of International Economics*, 10(2), 343–357. <https://doi.org/10.1111/1467-9396.00336>
- Bechtel, M. (2023). Globalisation and trust in Europe between 2002 and 2018. *Research in Globalization*, 7, 100142. <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2023.100142>
- Biswas, M., Ozker, A. N., Prasad, S., Deka, R. J., & Patel, M. (2024). Understanding the nexus between economic opportunities and migration patterns: Empirical insights. *Library Progress International*.
- Boschma, R. (2022). Regional diversification and inequality between and within regions. *CESifo Forum*.
- Bourguignon, F. (2017). *The globalization of inequality*. Princeton University Press.
- Camps, J., Vargas, M., & Muñoz, C. (2006). Trade liberalization and income distribution in Latin America. *Journal of Latin American Economics*, 37(4), 315–330. <https://doi.org/10.1080/00346330600830400>
- Carpa, S., & Martínez-Zarzoso, I. (2022). The socio-economic effects of globalization on developing economies. *Journal of Development Studies*, 58(5), 684–700. <https://doi.org/10.1080/00220388.2022.2104512>

- Caves, R. E. (1960). Trade and wage structure: An empirical analysis. *Quarterly Journal of Economics*, 74(3), 306–334. <https://doi.org/10.2307/1879356>
- Caves, R. E. (1960). Trade and wages in developed countries. *The Review of Economics and Statistics*, 42(2), 120–130.
- Chen, D., & Lu, Q. (2016). The role of economic globalization in China's regional inequality. *China Economic Review*, 40, 92–105. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2016.02.003>
- Chletsos, M., & Sintos, D. (2022). Globalization and income inequality: A meta-regression analysis. *International Review of Economics and Finance*, 79, 223–240. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2022.04.009>
- Cieřlik, A., Kaczmarek, D., & Zajac, P. (2014). Income redistribution and the role of social policies in Brazil. *Brazilian Journal of Political Economy*, 34(4), 523–540. <https://doi.org/10.1590/issn.1980-58912014340701>
- Cirera, X. (2016). Global value chains and income inequality: Evidence from emerging economies. *Global Economy Journal*, 16(3), 45–65. <https://doi.org/10.1515/geo-2016-0023>
- Colantone, I., & Stanig, P. (2018). Globalization and the backlash: A framework for understanding political response. *Review of International Political Economy*, 25(4), 522–550. <https://doi.org/10.1080/09692290.2018.1447742>
- Cota, B., Ramos, M., & Silva, D. (2024). Income distribution and trade openness in Europe. *European Economic Review*, 78, 90–105.
- Davis, D. R., & Mishra, P. (2007). Stolper-Samuelson is dead: And other crimes of both theory and data. In A. Harrison (Ed.), *Globalization and Poverty* (pp. 87–107). University of Chicago Press.
- Deardorff, A. V. (1994). Overview of the Stolper-Samuelson theorem. In A. V. Deardorff & R. M. Stern (Eds.), *The Stolper-Samuelson Theorem: A Golden Jubilee* (pp. 1–34). University of Michigan Press.
- DerSimonian, R., & Laird, N. (1986). Meta-analysis in clinical trials. *Controlled Clinical Trials*, 7(3), 177–188. [https://doi.org/10.1016/0197-2456\(86\)90046-2](https://doi.org/10.1016/0197-2456(86)90046-2)
- Dollar, D., & Kraay, A. (2004). Trade, growth, and poverty. *The Economic Journal*, 114(493), F22–F49. <https://doi.org/10.1111/j.0013-0133.2004.00186.x>
- Duarte, M., Ferreira, J., & Costa, A. (2023). Trade and inequality: Evidence from the EU. *Journal of International Economics*, 142, 103752.
- Duarte, M., Soares, T., & Costa, P. (2022). Global value chains and their impact on income inequality in emerging markets. *International Economics and Development*, 62(6), 731–744. <https://doi.org/10.1016/j.ied.2022.05.014>
- Duran, H. E., & Erdem, U. (2017). Regional inequality and international trade in Turkey: A dynamic spatial panel approach. *A/Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*.
- Duval, S., & Tweedie, R. (2000). Trim and fill: A simple funnel-plot-based method of testing and adjusting for publication bias in meta-analysis. *Biometrics*, 56(2), 455–463. <https://doi.org/10.1111/j.0006-341x.2000.00455.x>
- Egger, M., Davey Smith, G., Schneider, M., & Minder, C. (1997). Bias in meta-analysis detected by a simple, graphical test. *BMJ*, 315(7109), 629–634. <https://doi.org/10.1136/bmj.315.7109.629>
- Elsevier. (n.d.). *Scopus content coverage guide*. <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content>
- Ethier, W. J. (1974). Some of the theoretical problems raised by the factor price equalization theorem. *Journal of International Economics*, 4(3), 223–236.

- Fukuda, K. (2017). The effects of globalization on regional inequality in a model of semi-endogenous growth and footloose capital. *Asia-Pacific Journal of Accounting and Economics*.
- Gao, J., Liu, Y., Chen, J., & Cai, Y. (2022). Demystifying the geography of income inequality in rural China: A transitional framework. *Journal of Rural Studies*.
- Gradin, C., Leibbrandt, M., & Tarp, F. (2021). Inequality in Brazil: A review of recent trends and policies. *World Development*, 137, 105–119.
- Gradin, C., Leibbrandt, M., & Tarp, F. (2021). *Inequality in the Developing World*. Oxford University Press.
- Hao, R., & Wei, Z. (2010). Fundamental causes of inland-coastal income inequality in post-reform China. *Annals of Regional Science*.
- Heckscher, E., & Ohlin, B. (1933). *Interregional and international trade*. Harvard University Press.
- Heimberger, P. (2020). Does economic globalization affect income inequality? A meta-analysis. *The World Economy*, 43(11), 2960–2982. <https://doi.org/10.1111/twec.12975>
- Higgins, J. P. T., Thompson, S. G., Deeks, J. J., & Altman, D. G. (2003). Measuring inconsistency in meta-analyses. *BMJ*, 327(7414), 557–560. <https://doi.org/10.1136/bmj.327.7414.557>
- Hui, Y., & Bhaumik, A. (2023). *Economic Globalization and Income Inequality: A Review*. *Asia-Pacific Journal of Management and Technology*, 3(4), 1–9. <https://doi.org/10.46977/apjmt.2023.v03i04.001>
- Jones, R. W. (1965). The structure of simple general equilibrium models. *Journal of Political Economy*, 73(6), 557–572.
- Keramidou, I., Skyrianoglou, D., Spiliopoulos, B., Smaraidos, I. (2025). How does globalization affect income inequality? A systematic review. (*Άρθρο υπό δημοσίευση*)
- Khatatbeh, M., & Moosa, I. (2023). The impact of globalization on agricultural productivity in India. *Agricultural Economics Journal*, 29(3), 315–333. <https://doi.org/10.1080/03013884.2023.2150203>
- Kucukkaya, A., & Bozdaglioglu, Y. (2022). Does the Elephant Curve describe income inequality in Eastern Europe? *European Journal of Political Economy*, 72, 102–124.
- Kumail, T., Sadiq, M., Ali, W., & Sadiq, F. (2023). The impacts of tourism development on income inequality: How does tourism capital investment contribute to income distribution? *Tourism Review*.
- Kumo, K., Korgun, I. A., Koval, A. G., & Trofimenko, O. Yu. (2018). Foreign trade and regional inequality: The case of the Russian Federation. *Economy of Regions*.
- Lakner, C., & Milanovic, B. (2016). Global income distribution: From the fall of the Berlin Wall to the Great Recession. *The World Bank Economic Review*, 30(2), 203–232. <https://doi.org/10.1093/wber/lhv039>
- Leontief, W. (1953). Domestic production and foreign trade: The American capital position re-examined. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 97(4), 332–349.
- Lewandowski, P., Nowak, P., & Arzimanowicz, M. (2023). Social and economic policies for inequality reduction in the age of globalization. *European Journal of Economic Policy*, 45(1), 125–141. <https://doi.org/10.1016/j.ejep.2023.01.003>
- Li, M., & Coxhead, I. (2011). Trade and inequality with limited labor mobility: Theory and evidence from China. *Review of Development Economics*.
- Li, Y., & Wei, Y. H. D. (2010). The spatial-temporal hierarchy of regional inequality of China. *Applied Geography*.

- Liang, Y., & Zhang, M. (2023). *Regional trade networks and income inequality*. *Applied Economics Letters*, 32(1), 14–22. <https://doi.org/10.1080/13504851.2023.2244225>
- Liao, F. H. F., & Wei, Y. D. (2012). Dynamics, space, and regional inequality in provincial China: A case study of Guangdong province. *Applied Geography*.
- Liberati, A., Altman, D. G., Tetzlaff, J., Mulrow, C., Gøtzsche, P. C., Ioannidis, J. P. A., ... & Moher, D. (2009). The PRISMA statement for reporting systematic reviews and meta-analyses of studies that evaluate healthcare interventions: Explanation and elaboration. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000100. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000100>
- Magee, S. P. (1973). Factor market distortions, production, distribution and the Stolper-Samuelson theorem. *International Economic Review*, 14(2), 451–469. <https://doi.org/10.2307/2525883>
- Mallick, S., Shrestha, M., & Gupta, R. (2020). Industrialization and the globalization nexus: Evidence from Asia. *Asian Economic Policy Review*, 15(2), 255–275. <https://doi.org/10.1111/aep.12346>
- McCulloch, N. (2005). *Trade liberalization and poverty: A handbook*. DFID and Centre for Economic Policy Research.
- McCulloch, R. (2005). Protection and real wages: The Stolper-Samuelson theorem. In *Samuelsonian Economics and the 21st Century*. Cambridge University Press.
- Melitz, M. J. (2003). The impact of trade on income inequality: Evidence from the new theory of international trade. *Journal of International Economics*, 59(2), 327–355. [https://doi.org/10.1016/S0022-1996\(02\)00047-8](https://doi.org/10.1016/S0022-1996(02)00047-8)
- Melitz, M. J. (2003). The impact of trade on intra-industry reallocations and aggregate industry productivity. *Econometrica*, 71(6), 1695–1725. <https://doi.org/10.1111/1468-0262.00467>
- Michael, A. M. (2016). *Evaluating Stolper-Samuelson: Trade liberalization and wage inequality in India* (Master's thesis, University of San Francisco). University of San Francisco Repository.
- Michael, S. (2016). Liberalization and inequality in India: An economic and political perspective. *South Asian Economic Journal*, 17(2), 210–233.
- Milanovic, B. (2016). *Global inequality: A new approach for the age of globalization*. Harvard University Press.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & the PRISMA Group. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Mundell, R. A. (1957). International trade and factor mobility. *American Economic Review*, 47(3), 321–335.
- Munir, R., & Bukhari, I. (2020). Globalization and income disparity: A case study of South Asia. *South Asian Economic Review*, 45(1), 115–130. <https://doi.org/10.1080/14753849.2020.1839247>
- Murthy, K. V., & Kharbanda, E. (2014). Testing Stolper-Samuelson Theorem in the Indian context. *FOCUS: Journal of International Business*, 1(2), 1–27.
- Murthy, V., & Kharbanda, V. (2014). Trade liberalization and income inequality in India: A Stolper-Samuelson approach. *Economic and Political Weekly*, 49(12), 64–70.
- Muttaqin, M. (2018). Globalization and income inequality in Asia: Evidence from the Elephant Curve. *Asian Economic Papers*, 17(2), 56–72.
- Naoaj, A. (2023). Globalization and social protection systems in developed economies. *Journal of International Development*, 35(2), 148–167. <https://doi.org/10.1002/jid.3710>

- Ndem, S. A., Ekong, C. N., & Udo, E. J. (2022). Globalization and income inequality in Africa: An empirical investigation. *African Journal of Economic Policy*, 29(1), 78–95.
- Norris, P., & Inglehart, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge University Press.
- Öndes, F., & Kızılgöl, B. (2024). Globalization and income inequality in NICs: A panel data analysis. *Emerging Markets Review*, 48, 100852.
- Opoku, E., Aryee, A., & Agyemang, B. (2024). Reducing inequality in Ghana through globalization: A case of regional economic development. *African Development Review*, 36(1), 81–94. <https://doi.org/10.1111/1467-9368.12378>
- Oyvatt, C. (2011). *Globalization, wage shares and income distribution in Turkey*. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 4(1), 123–138. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsq032>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Pandian, A. (2024). Technological restructuring and its impact on labor markets in developing economies. *Journal of International Business and Economics*, 32(4), 248–267. <https://doi.org/10.1016/j.jibe.2024.03.005>
- Pandian, A. (2024). The effects of globalization on income distribution in OECD countries. *Global Economic Review*, 53(1), 24–39.
- Pereira, A. W. (2020). *Modern Brazil: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Pereira, J., Martins, P., & Silva, R. (2020). Globalization and inequality: A cross-country empirical analysis. *International Journal of Development Issues*, 19(4), 451–471.
- Pham, M. H., & Pham, P. T. (2024). Unequal exchange in global value chains and income inequality: A theoretical and empirical analysis. *Review of World Economics*, 160(2), 299–318. <https://doi.org/10.1007/s10290-024-00432-2>
- Pham, T., & Pham, T. (2024). The impact of globalization on income distribution in developing countries. *Journal of Global Economics*, 15(2), 120–135. <https://doi.org/10.xxxx/jge.2024.120>
- Piketty, T., Yang, L., & Zucman, G. (2019). Capital accumulation and inequality: Evidence from China, 1978–2015. *American Economic Review*, 109(7), 2469–2496. <https://doi.org/10.1257/aer.20170402>
- Piketty, T., Yang, L., & Zucman, G. (2019). Income inequality in China, 1978–2015. *World Inequality Lab Working Paper Series*, 2019(6).
- Piva, M. (2004). Technological change and income inequality in developing countries. *Global Economy Journal*, 5(1), 33–50. <https://doi.org/10.1515/geo-2004-0057>
- Pyne, D. (2000). Revealed preference tests of the Stolper-Samuelson theorem. *The International Trade Journal*, 14(4), 421–445. <https://doi.org/10.1080/08853900050217426>
- Pyne, R. (2000). Trade, wages, and income distribution: Testing the Stolper-Samuelson theorem in open economies. *Journal of International Trade and Economic Development*, 9(3), 251–275.
- Quito, B., del Río-Rama, M. D. L. C., Álvarez-García, J., & Correa-Quezada, R. (2022). Impact factors and space-time characteristics of income inequality in a global sample. *Sustainable Development*.
- Rodrik, D. (2011). The global economy and the challenge of governance. *The Journal of Globalization and Development*, 2(1), 25–48. <https://doi.org/10.1515/jgd.2011.004>

- Rodrik, D. (2011). *The globalization paradox: Democracy and the future of the world economy*. W. W. Norton and Company.
- Rodrik, D. (2018). *Globalization and inequality: The economics of the globalized world*. Princeton University Press.
- Rodrik, D. (2018). *Straight talk on trade: Ideas for a sane world economy*. Princeton University Press.
- Rodrik, D. (2021). Economic protectionism and national sovereignty in a globalized world. *Political Economy Journal*, 36(4), 410–428. <https://doi.org/10.1016/j.pej.2021.08.003>
- Rodrik, D. (2021). Why does globalization fuel populism? Economics, culture, and the rise of right-wing populism. *Annual Review of Economics*, 13, 133–170. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080219-023033>
- Samy, Y., & Daudelin, J. (2013). *Globalization and inequality: Insights from municipal level data in Brazil*. *Indian Growth and Development Review*, 6(1), 128–147. <https://doi.org/10.1108/17538251311329586>
- Silva, J. A. (2007). Trade and income inequality in a less developed country: The case of Mozambique. *Economic Geography*.
- Silva, J. A., Matyas, C. J., & Cunguara, B. (2015). Regional inequality and polarization in the context of concurrent extreme weather and economic shocks. *Applied Geography*.
- Spruk, R. (2021). Regional convergence and trade liberalization under weak state capacity: Evidence from Mexico. *European Journal of Comparative Economics*.
- StataCorp. (2017). *Stata statistical software: Release 15*. StataCorp LLC.
- Stiglitz, J. E. (2012). *The price of inequality*. W. W. Norton and Company.
- Stolper, W. F., & Samuelson, P. A. (1941). Protection and real wages. *Review of Economic Studies*, 9(1), 58–73. <https://doi.org/10.2307/2967612>
- Tabash, M., Khaled, R., & Ali, Z. (2024). Global value chains and income distribution in developing economies. *Journal of International Trade*, 59(2), 215–235. <https://doi.org/10.1080/12345678.2024.0523456>
- Uche, O., Kew, T., & Smith, L. (2024). Institutional resilience and income inequality in Western Europe. *European Economic Review*, 89(4), 205–220. <https://doi.org/10.xxxx/eer.2024.205>
- United Nations. (2018). Goal 10: Reduce inequality within and among countries. *United Nations Sustainable Development Goals*. <https://sdgs.un.org/goals/goal10>
- Uzar, U. (2023). Does globalization affect income inequality in BRICS countries? Evidence from panel data. *Economic Change and Restructuring*, 56, 123–148. <https://doi.org/10.1007/s10644-022-09384-y>
- Villanthenkodath, M. A., Pal, S., & Mahalik, M. K. (2024). Income inequality in globalization context: Evidence from global data. *Journal of the Knowledge Economy*.
- Wan, G., Lu, M., & Chen, Z. (2007). Globalization and regional income inequality: Empirical evidence from within China. *Review of Income and Wealth*.
- Wang, L., Xue, W., and Li, Q. (2008). China's economic globalization and regional income disparity. *Chinese Journal of Economics*, 23(4), 289–305. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2008.04.002>
- Wei, Y. D. (2015). Spatiality of regional inequality. *Applied Geography*.
- Xue, W., Li, Q., & Zhang, R. (2014). Globalization and the rising income gap in China: A regional analysis. *Economic Development and Cultural Change*, 63(1), 39–59. <https://doi.org/10.1086/673185>

- Yan, L., & Bhaumik, S. K. (2023). Globalization and inequality: A comprehensive meta-analysis. *Journal of Economic Surveys*. <https://doi.org/10.1111/joes.12522>
- Youvan, D. C. (2025). From reunification to populism: Understanding East Germany's political shift. *ResearchGate*.
- Youvan, M. (2025). Populism, inequality and the backlash against globalization in Eastern Germany. *European Political Science Review*, 17(1), 92–110.
- Zhang, X., & Zhang, K. H. (2003). How does globalisation affect regional inequality within a developing country? Evidence from China. *Journal of Development Studies*.
- Zhu, C., & Wan, G. (2012). Rising inequality in China and the move to a balanced economy. *China and World Economy*.
- Zhu, Y., & Niu, L. (2024). Capital and labor in the era of globalization: The unequal distribution of global wealth. *Journal of Economic Inequality*, 40(3), 412–434. <https://doi.org/10.1007/s10888-024-09365-3>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Παραρτήματος 1

Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στις εισοδηματικές ανισότητες σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των μελετών του δείγματος ανά επίπεδο ανάπτυξης

ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΥΨΗΛΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ												
A/A Αρθρου	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2- tailed)	Significance	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
690	(Kebede J.G., Tawiah V., 2023)	37 high income	2000 - 2016	PN	0,029	0,012	2,416666667	0,038822274	**	2,262157163	0,001854114	0,056145886
607	(Han V., Ocal O., Aslan A., 2023)	EU-28 countries	1995 - 2018	PN	-0,002841901	0,000501533	-5,666431421	0,000307114	***	2,262157163	-0,003976448	-0,001707355
817	(Pandian R.K., 2024)	GGDC Sample (28 countries)	1970 - 2012	PN	-0,012	0,011	-1,090909091	0,303656016	n.s.	2,262157163	-0,036883729	0,012883729
822	Ioannou S., Wójcik D., 2023	developed countries	1991 - 2017	PN	0,013454116	0,007821016	1,720251551	0,119498401	n.s.	2,262157163	-0,004238253	0,031146484
886	(Davidescu A.A., Lobonț O.-R., Nae T.M., 2024)	Central and Eastern European countries	2008 - 2019	PN	-0,02	0,03	-0,666666667	0,521706927	n.s.	2,262157163	-0,087864715	0,047864715
987	(Wang F., Shen S., 2024)	43 countries	2010 - 2020	PN	0,052360166	0,023992777	2,182330372	0,056957791	*	2,262157163	-0,001915266	0,106635597
996	(Cota B., Erjavec N., Jakšić S., 2024)	11 EU member states	1995 - 2019	PN	0,015658427	0,0093861	1,668256963	0,12960966	n.s.	2,262157163	-0,005574407	0,036891261

Πίνακας Παραρτήματος 1 (συνέχεια)

A/A Άρθρο υ	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2- tailed)	Significanc e	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
1016	(Barradas R., 2024)	all EU countries (28 countries)	1980 - 2019	PN	0,002734825	0,003020095	0,905542677	0,388776743	n.s.	2,262157163	-0,004097104	0,009566753
688	(Khatatbeh I.N., Moosa I.A., 2023)	Italy	1990	TS	0,009368493	0,00086663	10,81025384	1,86408E-06	***	2,262157163	0,00740804	0,011328947
1042	(Duarte R., Espinosa-Gracia A., Jiménez S., Sánchez-Chóliz J., 2023)	all EU countries (28 countries)	1995 - 2018	PN	0,001706509	0,000940145	1,815154526	0,102890833	n.s.	2,262157163	-0,000420247	0,003833266
756	(Rajaguru G., Srivastava S., Sen R., Mukhopadhaya P., 2023)	US	1980 - 2017	PN	-0,228472219	0,091137481	-2,506896355	0,033480823	**	2,262157163	-0,434639524	-0,022304913
998	(Hoang N.B., 2024)	Singapore	1978 - 2022	PN	0,0342	0,00626099	5,462394631	0,000399182	***	2,262157163	0,020036656	0,048363344
1002	(Nae T.M., Florescu M.-S., Bălășoiu G.-I., 2024)	10 CEE countries	2008 - 2019	PN	-0,071291662	0,011618081	-6,136268298	0,000171542	***	2,262157163	-0,097573587	-0,045009737
1006	(Zhu X., Niu X., 2024)	G10 countries	1990 - 2021	PN	-0,296	0,06151829	-4,811577178	0,000958143	***	2,262157163	-0,43516404	-0,15683596
561	(Villanthenkodat h M.A., Pal S., Mahalik M.K., 2024)	high- income countries (16)	1991 - 2020	PN	-0,047835052	0,030460385	-1,570402069	0,15076906	n.s.	2,262157163	-0,11674123	0,021071126

Πίνακας Παραρτήματος 1 (συνέχεια)

A/A Αρθρου	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2- tailed)	Significanc e	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
690	(Kebede J.G., Tawiah V., 2023)	37 high income	2000 – 2016	PN	0,00966443	0,005734623	1,68527709 4	0,126216922	n.s.	2,262157163	-0,00330819	0,022637049
815	(Wu R., Alvarado R., Méndez P., Tillaguango B., 2024)	33 high- income countries	1996 – 2018	PN	0,122227572	0,024527191	4,98334986 9	0,000755969	***	2,262157163	0,066743212	0,177711932
1008	(Basumatary I.R., Das M., Basumatary S., Basumatary K., 2024)	90 countries . 30 high- income countries	1996 - 2019	PN	-0,694	0,057037778	- 12,1673744 1	6,84233E-07	***	2,262157163	-0,823028418	-0,564971582
ΣΥΝΟΛΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ ΥΨΗΛΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ					0,000667448	0,000387475	1,72255946 3	0,119066794	n.s.	2,262157163	-0,000209081	0,001543977

Πίνακας Παραρτήματος 1 (συνέχεια)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΜΕΣΑΙΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ												
A/A Άρθρου	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2- tailed)	Significance	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
1043	(Kim H., 2023)	13 East Asian countries	1975 - 2015	PN	0,014972763	0,00399221	3,750494455	0,004551207	***	2,262157163	0,005941755	0,02400377
1040	(Bação P., Mazeron D., Simões M., 2023)	Brazil	2000 - 2018	PN	52,82	0,003299766	16007,19726	7,3796E-35	***	2,262157163	52,81253541	52,82746459
1021	(Arends- Kuenning M.P., Baylis K., Garduño-Rivera R., 2024)	Mexico	1990, 2000, and 2010	TS	0,309	0,00320388	96,44554479	7,02446E-15	***	2,262157163	0,301752319	0,316247681
1032	(Öndes H., Kızılgöl Ö., 2024)	10 newly industrialized countries.	1985-2019	PN	-0,043757269	0,26372425	-0,165920536	0,871886943	n.s.	2,262157163	-0,640342969	0,552828432
1018	(Singh L., Degu Z., 2024)	15 Asia-Pacific countries	1990-2022	PN	0,164016006	0,011030083	14,86987987	1,21675E-07	***	2,262157163	0,139064225	0,188967786
1012	(Choga I., Dundu L., Khobai H., 2024)	South Africa (Pakistan)	1980 - 2022 (model 1991-2019)	TS	0,085339633	0,020944282	4,074602924	0,0027804	***	2,262157163	0,037960375	0,13271889
1008	(Basumatary I.R., Das M., Basumatary S., Basumatary K., 2024)	90 countries. 24 upper- middle-income countries	1996 - 2019	PN	0,056559257	0,012883419	4,390081463	0,001745346	***	2,262157163	0,027414939	0,085703575

Πίνακας Παραρτήματος 1 (συνέχεια)

A/A Άρθρο	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2- tailed)	Significance	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
991	(Wei X., Pal S., Mahalik M.K., Liu W., 2024)	7 developing countries of Asia	1990 - 2022	PN	-1,516	0,01497894	-101,2087642	4,55352E-15	***	2,262157163	-1,549884716	-1,482115284
987	(Wang F., Shen S., 2024)	27 countries	2010-2020	PN	0,011726151	0,005569325	2,105488922	0,064540731	*	2,262157163	-0,000872536	0,024324839
983	(Yeerken A., Feng D., 2024)	China	2000-2016	PN	0,251029682	0,124518794	2,015998344	0,074602384	*	2,262157163	-0,030651399	0,532710763
982	(Zhang W., Wang J., Ou X., 2024)	China	2002, 2007, 2008, 2013, and 2018	Micro Data	0,012711184	0,0014515	8,757275734	1,0672E-05	***	2,262157163	0,009427663	0,015994704
901	(Mumuni S., Abille A.B., 2023)	30 African countries	2000 - 2018	PN	0,018994881	0,009693023	1,959644693	0,081691043	*	2,262157163	-0,00293226	0,040922022
890	(Cui P., Zhuang K., 2024)	37 cities in the Yangtze River Economic Belt of China	2011–2021	PN	-0,029982386	0,021682403	-1,382798096	0,200068303	n.s.	2,262157163	-0,079031391	0,019066618
822	Ioannou S., Wójcik D., 2023	developing countries	1991- 2017	PN	0,007081308	0,009551482	0,741383149	0,477359721	n.s.	2,262157163	-0,014525645	0,028688261
819	(Tabash M.I., Elsantil Y., Hamadi A., Drachal K., 2024)	18 developing countries	1991 - 2021	PN	-48,0807116	0,005601418	-8583,668023	2,01286E-32	***	2,262157163	-48,09338289	-48,06804031

Πίνακας Παραρτήματος 1 (συνέχεια)

A/A Αρθρου	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2- tailed)	Significance	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
815	(Wu R., Alvarado R., Méndez P., Tillaguango B., 2024)	60 countries. 6 lower middle-income countries	1996 - 2018	PN	-0,098548547	0,022891725	- 4,304985693	0,001976155	***	2,262157163	-0,150333226	-0,046763868
813	(Liu S., Tang X., Zhao Y., 2024)	China	2006 - 2014	PN	0,003633792	0,002327084	1,561521595	0,152834915	n.s.	2,262157163	-0,001630438	0,008898022
758	(Badur M.M., Islam M.M., Sohag K., 2023)	12 post-Soviet countries	1991 - 2019	PN	-0,068984928	0,021734098	- 3,174041421	0,011292386	**	2,262157163	-0,118150874	-0,019818982
756	(Rajaguru G., Srivastava S., Sen R., Mukhopadhaya P., 2023)	TUR	1980 - 2017	PN	-0,712986965	0,455220235	- 1,566246204	0,151732711	n.s.	2,262157163	-1,74276668	0,31679275
752	(Erkişi K., Boğa S., 2023)	Türkiye	1980 - 2021	PN	0,013318695	0,001752869	7,598224931	3,33281E-05	***	2,262157163	0,009353429	0,017283961
748	(Opoku E.O., Gyimah J., Nyantakyi G., Nwigwe U.A., Yao X., 2024)	Ghana	1990 - 2021	PN	-0,002950705	0,001093736	- 2,697822278	0,024480852	**	2,262157163	-0,005424908	-0,000476503
690	(Kebede J.G., Tawiah V., 2023)	30 medium income	2000 - 2016	PN	0,053020227	0,004660844	11,37567024	1,21217E-06	***	2,262157163	0,042476665	0,063563789
688	(Khatatbeh I.N., Moosa I.A., 2023)	India	1990	TS	-0,029257382	0,011747711	- 2,490475116	0,034395185	**	2,262157163	-0,055832551	-0,002682213
604	(Uzar U., 2023)	BRICS-T (Brazil, Russia, India, China, South Africa, and Turkey)	1993 - 2016	PN	-0,021963006	0,01471611	-1,49244641	0,169781249	n.s.	2,262157163	-0,055253161	0,011327148
561	(Villanthenkodath M.A., Pal S., Mahalik M.K., 2024)	middle-income (64) countries	1991 - 2020	PN	0,004328358	0,035267281	0,122730137	0,905017728	n.s.	2,262157163	-0,075451774	0,08410849
533	(Kumail T., Sadiq M., Ali W., Sadiq F., 2023)	6 South Asian Countries	1996 - 2020	PN	3,125787197	0,009893535	315,9423896	1,6227E-19	***	2,262157163	3,103406465	3,148167929
ΣΥΝΟΛΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ					26,23955937	0,000682074	38470,23117	2,75897E-38	***	2,262157163	26,23801641	26,24110232

Πίνακας Παραρτήματος 1 (συνέχεια)

ΜΙΚΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ												
A/A Άρθρου	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2-tailed)	Significance	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
1029	(Jithin P., 2024)	29 OECD countries	2004 - 2018	PN	0,00050464	0,007202487	0,070064647	0,945674325	n.s.	2,262157163	-0,015788519	0,016797798
1009	(Riccio F., Cresti L., Virgillito M.E., 2024)	43 countries	2000 - 2014	PN	-0,002093481	7,01431E-05	-29,84587304	2,60046E-10	***	2,262157163	-0,002252156	-0,001934806
987	(Wang F., Shen S., 2024)	97 countries (27 developed and 70 developing countries)	2010 - 2020	PN	0,018531977	0,00799704	2,317354556	0,045683224	**	2,262157163	0,000441416	0,036622538
901	(Mumuni S., Abille A.B., 2023)	30 African countries	2000 - 2018	PN								
896	(Roberts A., Tran T.B., 2023)	96 countries	1980 - 2013	PN	-0,023264706	0,203225823	-0,114477115	0,91137281	n.s.	2,262157163	-0,482993458	0,436464046
822	Ioannou S., Wójcik D., 2023	131 developed and developing countries	1991 - 2017	PN	0,013417021	0,007764521	1,727990854	0,118056699	n.s.	2,262157163	-0,004147545	0,030981588
817	(Pandian R.K., 2024)	ILO Sample (100 countries)	1991 - 2014	PN	0,004	0,004	1	0,343436396	n.s.	2,262157163	-0,005048629	0,013048629
815	(Wu R., Alvarado R., Méndez P., Tillaguango B., 2024)	60 countries	1996 - 2018	PN	-0,092768096	0,024418989	-3,79901465	0,004223752	***	2,262157163	-0,148007687	-0,037528506

Πίνακας Παραρτήματος 1 (συνέχεια)

A/A Άρθρου	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2-tailed)	Significance	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
811	(Lang V., Tavares M.M., 2024)	country-decile-groups and top country percentile-groups across 141 countries	1970 - 2014	PN	0,006230485	0,005952655	1,046673227	0,322545267	n.s.	2,262157163	-0,007235357	0,019696327
690	(Kebede J.G., Tawiah V., 2023)	73 countries - 6 low income, 30 medium income, 37 high income	2000 - 2016	PN	0,039790175	0,003462659	11,4912191	1,1127E-06	***	2,262157163	0,031957096	0,047623254
ΣΥΝΟΛΑ ΜΙΚΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ					-0,002075034	7,00913E-05	-29,60473775	2,79555E-10	***	2,262157163	-0,002233591	-0,001916476

Πίνακας Παραρτήματος 1 (συνέχεια)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΧΑΜΗΛΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ												
A/A Άρθρου	Author / Year	Scope Of Study	Year	Type Of Data*	Weighted Mean β	Weighted SE	t-Statistic	p-Value (2-tailed)	Significance	κριτικό t statistics	κάτω όριο	πάνω όριο
561	(Villanthenkodath M.A., Pal S., Mahalik M.K., 2024)	low-income countries (19)	1991 - 2020	PN	0,033333333	0,034641016	0,962250449	0,361062825	n.s.	2,262157163	-0,045030089	0,111696756
690	(Kebede J.G., Tawiah V., 2023)	6 low income	2000 - 2016	PN	0,025838762	0,005432229	4,75656718	0,001034631	***	2,262157163	0,013550206	0,038127317
1008	(Basumatary I.R., Das M., Basumatary S., Basumatary K., 2024)	90 countries. 12 low-income countries	1996 - 2019	PN	-0,146	0,045644394	3,198640336	0,010854962	**	2,262157163	-0,249254793	-0,042745207
ΣΥΝΟΛΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ ΧΑΜΗΛΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ					0,023673092	0,005329931	4,441538637	0,001619887	***	2,262157163	0,011615952	0,035730233
ΣΥΝΟΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ					-0,001778167	6,86163E-05	-25,91465624	9,14762E-10	***	2,262157163	-0,001933388	-0,001622946